

KATILIM BANKACILIĞINDA MEVDUAT SİGORTACILIĞI: TÜRKİYE'DE FAİZSİZ KATILIM FONU SİGORTACILIĞI ÜZERİNE KAPSAMLI BİR İNCELEME VE MODEL ÖNERİSİ

Abdurrahman ÇETİN^a

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türkiye

Mustafa Tevfik KARTAL

Borsa İstanbul, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru: 14 Ocak 2019
Kabul: 28 Haziran 2019

JEL Sınıflandırma:

E44
E51
G21
G28
K23

Anahtar Kavramlar:

Faizsiz Bankacılık
Katılım Bankacılığı
Katılım Fonu Sigortacılığı
Türkiye

ÖZ

Mevduat sigortacılığı, bankacılıkta tasarrufların korunması açısından önemli hususlardan birisidir. Halen mevcut düzenlemelere göre, 100.000 TL olan tasarruf mevduatı sigortası ile gerçek kişi mevduat sahiplerinin korunması amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, uygulanan mevduat sigortacılığı yapısı faizsiz bankacılık ilkelerine göre şekillendirilmiş değildir. Katılım bankacılığının büyümesi için atılacak adımlar katılım bankacılığı ekosistemi yaklaşımı çerçevesinde ele alınmalı ve baştan sona kadar faizsiz bankacılık ilkelerine göre şekillendirilmelidir. Dolayısıyla, Türkiye'de mevduat sigortacılığı uygulamasının katılım bankacılığı açısından incelenmesi amacı ile bu çalışma hazırlanmıştır. Konu faizsiz bankacılık ilkeleri, merkez bankacılığı ve mevduat sigortacılığı açısından incelenmiştir. Çalışma sonucunda, katılım ve mevduat bankalarının prim havuzlarının ayrılması ve katılım bankalarının ödedikleri sigorta primlerinin faizsiz finansal araçlarda değerlendirilmesi önerilmiştir. Ayrıca çalışmada katılım fonu sigortacılığı (faizsiz mevduat sigortacılığı) ile ilgili önemli hususlara yer verilmiştir. Çalışmada önerilen modelin uygulanması ile birlikte, katılım bankacılığında mevduat sigortacılığı uygulamaları faizsiz bankacılık ilkeleri ile uyumlu hale getirilmiş olacaktır.

^a **Sorumlu Yazar:** Dr., Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Türkiye. E-posta: acetin4734@gmail.com.

Kaynak göster: Çetin, A. ve Kartal, M. T. (2019). Katılım Bankacılığında Mevduat Sigortacılığı: Türkiye'de Faizsiz Katılım Fonu Sigortacılığı Üzerine Kapsamlı Bir İnceleme ve Model Önerisi. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 5(1) 1-38.

DEPOSIT INSURANCE IN PARTICIPATION BANKING: A COMPREHENSIVE EXAMINATION UPON INTEREST-FREE PARTICIPATION FUND INSURANCE IN TURKEY AND MODEL PROPOSAL

Abdurrahman ÇETİN^b

Banking Regulation and Supervision of Agency, Turkey

Mustafa Tevfik KARTAL

Borsa Istanbul, Turkey

ARTICLE INFO

Article history:

Received: Jan 14, 2019

Accepted: June 28, 2019

JEL Classification:

E44

E51

G21

G28

K23

Keywords:

Interest-Free Banking

Participation Banking

Participation Fund

Insurance

Turkey

ABSTRACT

Deposit insurance is one of the most important issues for protection of savings in banking. According to current regulations only 100.000 TL is protected for real deposit holders. However, deposit insurance mechanism in practice is not structured according to interest-free banking principles. Actions should be deal with the framework of participation banking ecosystem approach in order for growth of participation banking and activities from beginning to end should be formed according to interest-free banking principles. Therefore, this study is prepared with the aim of examining deposit insurance practices in terms of participation banking in Turkey. The subject is examined from the perspectives of interest-free banking principles, central banking and deposit insurance. As a result of the study, separation of premium pools of deposit banks and participation banks and investing insurance premiums paid by participation banks in sharia compliance financial instruments are recommended. Also, important issues regarding participation fund (interest-free deposit) insurance are shared in the study. With the implementation of model proposed in the study, deposit insurance practices in participation banking will be compliant with interest-free banking principles.

^b**Corresponding Author:** Dr., Banking Regulation and Supervision of Agency, Turkey.
E-mail: acetin4734@gmail.com.

To cite this article: Çetin, A. and Kartal, M. T. (2019). Deposit Insurance in Participation Banking: A Comprehensive Examination Upon Interest-Free Participation Fund Insurance in Turkey and Model Proposal. *Journal of Islamic Economics and Finance*, 5(1), 1-38.

© IZU International Research Center for Islamic Economics and Finance. All rights reserved.

Ülkelerin sürdürülebilir büyümesi için ekonomik faaliyetlerin finanse edilmesi önemli bir ihtiyaçtır. Söz konusu finansman ihtiyacı bankacılık sektörü ve sermaye piyasaları olmak üzere iki temel kaynaktan sağlanmaktadır (Kartal vd., 2018: 347). Ülkelerin sahip oldukları finansal geçmişe bağlı olarak finansal piyasaları banka temelli ve sermaye piyasası temelli olabilmektedir. Türk finansal piyasaları ele alındığında ise piyasa fonlaması büyük ölçüde bankacılık sektörü tarafından sağlanmaktadır.

Ülkemizde piyasa fonlamasının büyük kısmının bankalar tarafından sağlanması ve sistemik öneme haiz kuruluşların faaliyet gösterdiği bir sektör olması nedeniyle bankacılıkta yaşanabilecek sorunlar ekonomide ciddi etkiler oluşturma potansiyellerine sahiptir. Bu sebeple, bankaların kapsamlı bir şekilde düzenlenmesi, akabinde ise etkin bir şekilde denetim ve gözetim altında tutulması bir zorunluluk teşkil etmektedir (Zengin ve Yüksel, 2016: 78).

Bankacılık sektörünün finansal piyasalardaki yeri ve bankacılık sektörünün ekonomideki fonksiyonu göz önünde bulundurularak “*finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması*” amacıyla 5411 sayılı Bankacılık Kanunu (BK) yürürlüğe konulmuştur (BK, 2005: madde 1). Ek olarak, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (Kurul), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) gibi düzenleyici ve denetleyici kurumlar bankacılık sektörüne yönelik ikincil düzenlemeler yapmaktadır. Bunlardan birisi TMSF tarafından 2006 yılında mevduat sigortasına ilişkin yayınlanan Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile TMSF’nca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik (Mevduat ve Katılım Fonu Sigorta Yönetmeliği/Yönetmelik) adlı düzenlemedir.

Söz konusu düzenleme, BK ile birlikte Türkiye’de mevduat sigortası uygulamasının yasal çerçevesini oluşturmaktadır. Bankaların başarısız olması (iflas etmesi) durumunda ortaya çıkan önemli sorunlardan birisi, tasarruf sahiplerinin haklarının ve menfaatlerinin korunmasıdır. Bu amaçla, Türkiye’nin de aralarında yer aldığı 135 ülkede mevduat sigortacılığı uygulanmaktadır (IADI, 2018). Mevduat sigortası uygulaması ile bankaların başarısız olması halinde tasarruf sahiplerinin garanti limitleri dâhilinde korunması amaçlanmaktadır. Türkiye’de yürürlükte bulunan mevcut düzenleme çerçevesinde mevduat bankaları ile katılım bankalarının aynı mevduat sigortası kurallarına tabi bulunmaktadır.

2019 Haziran itibarıyla Türk bankacılık sektörü (TBS)’nün mevcut durumu incelendiğinde, 53 bankanın faaliyet gösterdiği ve 6’sının katılım bankası olduğu görülmektedir (BDDK, 2019). Diğer taraftan, dünyada faizsiz finansın yükselişine paralel olarak Türkiye’de de bu alanda çalışmalara hız verilmiştir.

Katılım bankacılığının 2019 Nisan itibarıyla % 5,6 olan aktif sektör payının 2023 yılında %15'e ulaşması hedeflenmiş, bu kapsamda Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Türkiye Emlak Katılım olmak üzere kamu sermayeli katılım bankaları kurulmuştur (Kartal ve Demir, 2017a: 33; Kartal ve Demir, 2017b: 90; TKBB, 2019). Ancak, Türkiye'de katılım bankacılığının gelişebilmesi için mevduat bankacılığına kıyasla dezavantajı olunan alanlarda iyileştirmeler yapılmalıdır. Diğer alanlara benzer şekilde, katılım bankaları nezdinde açtırılan katılım fonlarında (özel cari hesap ve katılma hesapları) tutulan tasarrufların, faizsiz bankacılık ilkeleri göz önünde bulundurularak sigortalanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda, primlerin nemalandırılması, TMSF ve TCMB tarafından gerçekleştirilen diğer süreç ve uygulamalar dâhil olmak üzere bütün aşamalar baştan sona kadar bütüncül bir yaklaşımla yeniden ele alınmalı ve düzenlenmelidir (Hamisu ve Hassan, 2017: 15).

Yukarıdaki yer verilen hususlar ve özellikle başarısız olan bankalarda mevduat sigortasının üstlendiği rol dikkate alındığında, katılım fonunun sigortalanmasına yönelik olarak mevduat bankalarına kıyasla farklılaştırma yapılması ihtiyacı oluşturmaktadır. Bu nedenle, katılım fonunun sigortalanmasına yönelik süreç ele alınarak bir model oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada İslami finans kuruluşları, Türkiye'de yaygın olarak kullanılan faizsiz finans kuruluşları ve/veya katılım bankaları şeklinde ifade edilmiştir. Bilindiği kadarıyla, Türkiye'de faizsiz katılım fonu sigortacılığı konusunda alternatif öneri getiren bir çalışma bulunmadığından bu çalışmanın öncü bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde mevduat sigortacılığı ve İslami mevduat sigortacılığı ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, literatür taraması kapsamında mevduat sigortacılığı ile ilgili olarak bazı çalışmalar incelenmiştir. Dördüncü bölümde, mevcutta Türkiye'de uygulanan mevduat sigortacılığının katılım fonu için faizsiz bankacılık ilkeleri çerçevesinde nasıl düzenlenmesi gerektiği incelenmiş, bu konuda bir model önerilmiş ve önerilen model tüm yönleri ile ele alınmıştır. Son bölümde ise değerlendirme yapılmıştır.

MEVDUAT SİGORTACILIĞI VE FAİZSİZ MEVDUAT SİGORTACILIĞI

Mevduat sigortası, vadesi geldiğinde bankaların yükümlülüklerini yerine getirememesi (borçlarını ödeyememesi) halinde oluşması muhtemel zararlardan, birikimlerini bankalara yatırımlara tamamen veya kısmen koruma sağlayan bir araçtır (Hamisu ve Hassan, 2017: 15). Türk mevzuatında mevduat sigortacılığı “*tasarruf mevduatı ve katılım fonu sigortası, mevduat ve katılım fonu*

toplamaya yetkili mevduat ve katılım bankalarının, BDDK tarafından faaliyet izinlerinin kaldırılması durumunda, mevduat ve katılım fonu hak sahiplerinin maruz kalacağı kayıpların devlet veya bu amaçla kurulmuş bir kurum tarafından kısmen ya da tamamen ödenmesinin garanti edilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır (TMSF, 2018a). Ayrıca, mevduat sigortası, bankacılık krizleri gibi sistemik etkilerin oluşumu ile birlikte finansal sistemin bozulması durumunda da garanti limitleri dâhilinde mevduat sahiplerinin tasarruf sahiplerine geri ödeme yaparak korunmalarını sağlama rolü üstlenmektedir (Battal, 2007: 164).

BK'nın amaçları arasında yer aldığı gibi, çoğu zaman bankacılık düzenlemelerinin temelini tasarruf sahiplerinin korunması ve finansal sistemin istikrarı oluşturmaktadır (BK, 2005: madde 1; Kleffouri, 2014: 300). Diğer taraftan, güçlü ve sağlam bir finansal sistemden ve bankacılık sektöründen ortakların yanı sıra bütün paydaşlar fayda sağlamaktadır. Sistemde ve sektörde yer alan herhangi bir finansal kuruluşun veya bankanın başarısız olması halinde bundan sadece bankanın ortakları değil, tasarruf sahipleri, çalışanlar devlet de dâhil olmak üzere tüm paydaşlar zarar etmektedir. Bankacılık sektöründe önemli bir finansal aracı olmasa bile ölçek olarak küçük bir bankanın iflas etmesi sistemik riskin ortaya çıkmasına ve mali yapısı güçlü olan bankaların dahi olumsuz etkilenmesine yol açabilecektir. Piyasaya olan güvenin bozulması, bankalar arası piyasada limitlerin azalmasına veya kapanmasına yol açmaktadır. Kriz ortamında kredi müşterilerinin talep ettikleri kredileri bulması zorlaşırken mevduat sahiplerinin finansal kuruluşlara güveni azaldığı için tasarruflarını bu kuruluşlara emanet etmek istememektedirler. Bankalarda tasarrufları bulunan mevduat sahiplerinin bankalara hücum etmesi ise finansal krizleri derinleştirmektedir.

Böyle bir ortamda bankaların likidite krizlerini çözebilmesi merkez bankalarının “son kredi merci” görevini ifa ederek piyasayı fonlamasına ve bazı durumlarda mevduata tam garanti verilmesine bağlıdır. Bu sebeple, mevduat sigortasının genellikle ekonomilerde bozulmaların ve finansal sistemlerde sorunların yaşandığı dönemlerin ardından uygulamaya alındığı görülmektedir. Dolayısı ile mevduat sigortası, uygulanan ihtiyati makroekonomik önlemlerin önemli bir bileşeni haline gelmektedir. Bu nedenle mevduat sigortası, temelde tasarruf sahiplerinin korunması ve finansal istikrara katkı sağlama faydalarını sağlamaya odaklanan bir araç haline gelmektedir. Mevduat sigortası bir taraftan finansal istikrarın sağlanmasına katkı sağlamayı amaçlarken, diğer taraftan bankaların aşırı risk üstlenme iştahını artırarak ahlaki tehlikeye de sebep olabilmektedir. Özellikle tam mevduat güvencesi uygulamasının ahlaki tehlike oluşturması mevduat sigortacılığı sisteminin en fazla öne çıkan olumsuz yanındır (De Giuli vd., 2009: 1058). Banka yönetimlerinin ahlaki tehlike ve ters seçim sorunlarıyla karşılaşmalarına, kredilendirme ve izleme süreçlerinde gevşemeye neden olabilmesi nedeniyle, dünya uygulamalarında olağanüstü dönemler

haricinde mevduata tam garanti verilmesi uygulamasının yapılmadığı, bunun yerine normal zamanlarda mevduata kısmi güvence verildiği görülmektedir (Çetin, 2018: 18).

Mevduat sigortasının ilk uygulamasına 1924 yılında Çekoslovakya'da rastlanmaktadır. Büyük Buhran ile birlikte ikinci uygulama ise 1933 yılında ABD'de ortaya çıkmıştır (Hamisu ve Hassan, 2017: 15). Sonraki yıllarda ise bu uygulama diğer ülkelere yayılmıştır.

Mevduat sigortası uygulamaları ele alındığında, açık ve örtülü olmak üzere mevduat sigortasının iki farklı şekilde uygulanabildiği görülmektedir. Örtülü mevduat sigortası uygulamasında, mevduat sigortasına ilişkin resmi bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak, ihtiyaç halinde kullanılacak fon kaynakları belli değildir ve güvence limitini de kapsayan sistem detayları net bir şekilde tanımlanmamıştır. Diğer taraftan açık mevduat sigortası uygulamasında ise örtülü mevduat sigortası sistemindeki kurgunun tam tersi mevcuttur. Diğer bir ifade ile açık mevduat sigortası uygulamasında bir düzenleme çerçevesi bulunmaktadır. Buna bağlı olarak ihtiyaç halinde kullanılacak fon kaynakları ve güvence limiti ise bellidir (Ngalawa vd., 2011: 6; Hamisu ve Hassan, 2017: 15-16). 2017 yılsonu itibari ile 135 ülkeden Türkiye'nin de aralarında yer aldığı 123 ülkede açık mevduat sigortacılığı uygulanmaktadır (IADI, 2018). Farklı mevduat sigortası modelleri bulunmakla birlikte her bir ülkenin tasarlayacağı ve uygulayacağı mevduat sigorta sistemi, ülkenin kendine has koşullarına ve yapısına bağlı olarak değişmektedir (De Giuli vd., 2009: 1058).

Mevduat bankaları açısından mevduat sigortacılığının genel yapısı yukarıda belirtildiği gibidir. Bununla birlikte dünyada ve Türkiye'de faizsiz bankacılık faaliyetlerinin artması ve önem kazanması ile birlikte, faizsiz finans kuruluşları için de bir mevduat sigortası yapısı kurgulanması ihtiyacı olduğuna şüphe yoktur. Söz konusu yapının başta faizsiz bankacılık ilkeleri olmak üzere faizsiz finans kuruluşlarının faaliyet yapısı dikkate alınarak kurgulanması önem taşımaktadır.

Faizsiz Mevduat Sigortacılığı

İslam âlimlerinin büyük kısmına göre, konvansiyonel sigortacılık sistemi kumar ve faiz gibi unsurlar barındırdığı için caiz değildir, ancak faizsiz sigortacılık olan tekaful esasına dayanan sigorta işlemleri faizsiz bankacılık ilkeleri açısından uygundur (Gürbüz, 2017: 10). Sigorta sisteminin helal olabilmesi sigorta primlerinin faizsiz bankacılık ilkelerine uygun alanlarda değerlendirilmesi, sigorta işlemlerine zaruret nedeniyle ihtiyaç duyulması, sigorta şirketlerinin veya tarafların aldıkları primlerin bir tür hibe veya hediye

olması koşullarına bağlıdır (Döndüren, 2005: 168).

Dünya’da faizsiz finans kuruluşlarının faaliyetlerine yönelik ilkeleri yayınlayan İslami Finansal Kurumlar için Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI), 26 no.lu standartta tekafül sistemini ele alarak tekafül sistemini “*belirli rizikolara maruz kalan kişilerin risklerinin gerçekleşmesiyle ortaya çıkan zararların telafisi üzerinde anlaştıkları*” sistem şeklinde tanımlanmıştır. Bu sistemde kişiler prim yerine teberru esasına dayalı olarak ödeme yaparlar ve bu ödemeler tüzel kişiliği ve bağımsız mali ve hukuki sorumluluğu bulunan sigorta fonları tarafından yönetilir. Fonun yönetimi ise sigortalılar arasından seçilmiş bir kurul veya sigorta faaliyetlerini vekâlet ücreti ile yöneten bir şirket tarafından yerine getirilmektedir (TKBB, 2018, ilke 26). Son zamanlarda faizsiz finansın gelişmesine paralel olarak, AAOIFI’nin yanı sıra Basel Bankacılık Denetim Komitesi ve Uluslararası Mevduat Sigortası Kuruluşu da uluslararası alanda etkin bir mevduat sigortacılığı için temel ilkeler konusunda 2014 yılında bazı düzenlemeler yayınlamıştır.

Gelişmiş faizsiz mevduat sigortacılığı sistemi kurabilmek için uluslararası mevduat sigortacılığından yararlanarak ve yerel ihtiyaçları gözeterek faizsiz bankacılık ilkelerine uygun bir model tasarlanmalıdır. Danışma kurulları, konvansiyonel bankacılık esaslarına göre faaliyet gösteren mevduat sigortacılığı sistemini faizsiz bankacılık ilkeleri açısından onaylamamaktadır. Bu nedenle, oluşturulacak faizsiz mevduat sigortacılığı tekafül esaslarına göre çalışmalıdır. Dolayısıyla, toplanan primler teberru (gönüllülük esası) ve yardımlaşma (ta’avun) ilkeleri çerçevesinde yüksek belirsizlikleri önlemek ve riski en düşük seviyeye indirme amaçları doğrultusunda kullanılmalıdır (Abdelhady, 2015: 99-102).

Faizsiz mevduat sigortasının en önemli fonksiyonları, faizsiz bankacılık ilke ve esaslarına göre değerlendirmek isteyen tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatinin korunması, bu kişilerin birbirleriyle yardımlaşması ve toplumsal refahın devam ettirilmesidir. Ayrıca, faizsiz mevduat sigortası sistemi faizsiz finans kuruluşlarının daha sağlıklı bir finansal yapıya sahip olmalarına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, faizsiz mevduat sigortası sistemi sayesinde faizsiz finans kuruluşları, konvansiyonel bankalar ile daha adil rekabet imkânına kavuşmaktadırlar.

Son zamanlarda birçok ülkede faizsiz mevduat sigortacılığı sistemine ilişkin bazı düzenlemeler yapılmaktadır. Tekafül sistemi gönüllülük esasına göre çalışmakla birlikte, toplumsal faydanın sağlanması ve tasarruf sahiplerinin haklarının korunması açısından tekafül sisteminin zorunlu hale getirilmesi ve yapılacak düzenlemelerin faizsiz bankacılık ilkelerine uygun olması gerekmektedir. Bu doğrultuda, yapılacak düzenlemeler ve etkin gözetim uygulamaları kapsamında, faizsiz finans sisteminin güçlendirilmesi ve

sosyoekonomik faydaların bulunması gibi çeşitli avantajlar sağlanmakla birlikte katılım bankacılığına ilişkin toplumsal algının da iyileşmesi sağlanacaktır (Arshad, 2011: 3-4). Bu nedenle, faizsiz finans kuruluşların tamamının bu sistemde yer alması ve faizsiz mevduat sigortası priminin zorunlu hale getirilmesi sağlanmalıdır.

Türkiye’de Mevduat Sigortacılığının Gelişimi

Türkiye’de faizsiz finans kuruluşlarına ilişkin mevzuat 1983 yılında 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile oluşturulmuştur. Mevzuat altyapısının oluşturulması ile birlikte 1985 yılında Albaraka Türk ilk kurulan faizsiz finans kuruluşu olmuştur. Ardından 1985 yılında Faisal Finans, 1989 yılında Kuveyt Türk, 1991 yılında Anadolu Finans, 1995 yılında İhlâs Finans, 1996 yılında Asya Finans faaliyete başlayan diğer faizsiz finans kuruluşları olmuşlardır. Türkiye’de faizsiz finans kuruluşlarının artması ile birlikte 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda, bu kuruluşların topladığı fonların, Güvence Fonu bünyesinde sigortalmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır (Bankalar Kanunu, 1999: madde 20; Çetin, 2018: 153). Bu düzenlemelere göre faizsiz finans kuruluşlarının topladığı fonlara ilişkin sigorta primleri kendileri tarafından yönetilmektedir.

Türkiye’de yaşanan 2000 ve 2001 krizleri birlikte İhlas Finans’ın aktif kalitesi bozulmuş, grup şirketlerine kullandırılan kredilerin yüksek olması ve sorunlu kredilerin artması ile birlikte likidite problemi yaşanmış ve tasarruf sahipleri parasını geri almak için İhlas Finans’a hücum etmiştir. Ortaya çıkan bu tablo nedeniyle İhlas Finans’ın faaliyet izni BDDK tarafından iptal edilmiştir (Dinç, 2015: 125). İhlas Finans’ın topladığı fonların TMSF güvencesine tabi olmaması nedeniyle şirketin tasfiye işlemleri Türk Ticaret Kanunu (TTK)’nda yer alan genel hükümler çerçevesinde yürütüldüğünden tasarruf sahipleri birikimlerini genel hükümler çerçevesinde geri almaya çalışmak zorunda kalmıştır.

Türkiye’de mevduat bankalarının sigorta primleri kamu tarafından yönetilirken faizsiz finans kuruluşlarının sigorta primlerinin kendileri tarafından yönetilmesi, İhlas Finans’ın başarısız olması ile birlikte faizsiz finans kuruluşlarının topladığı fonların güvencesine ilişkin yeni bir yapılanma ihtiyacı oluşturmuştur (Aysan vd., 2016: 257). Bu nedenle, BK ile birlikte daha önce özel finans kurumu adı ile anılan faizsiz finans kuruluşları, katılım bankası olarak yapılandırılarak mevduat bankalarının sahip olduğu mevduat sigortası sistemine tabi kılınmıştır. Nitekim 2016 yılında BDDK tarafından Asya Katılım Bankası’nın faaliyet izninin kaldırılması ile birlikte, tasarruflar TMSF güvencesinde olduğu için, İhlas Finans vakasından farklı olarak, TTK’nın genel hükümleri yerine TMSF güvence yapısı içinde tasarruf sahiplerine geri ödeme

yapılmıştır.

5411 sayılı BK öncesinde, Türkiye’de uygulanan mevduat sigortacılığı yapısı karma bir yapı arz etmektedir. Diğer bir ifade ile Türkiye konvansiyonel mevduat sigorta sistemi ile birlikte faizsiz mevduat sigorta sistemini uygulayan bir ülke olmuştur. Mevduat bankalarının sigorta fonu kamu tarafından yönetilirken, katılım fonunun sigorta primleri faizsiz finans kuruluşlarının kendileri tarafından yönetilmiştir. 5411 sayılı BK’nın yayınlanması ile birlikte katılım bankalarının sigorta primlerini yöneten Güvence Fonu lağvedilmiş ve bu primlerin de yönetimi TMSF’ye devredilmiştir (BK, 2005: geçici madde 18). Yapılan bu düzenlemeyle birlikte katılım bankaları bünyesindeki katılım fonunun sigorta primleri de konvansiyonel sigorta primleriyle birlikte tek bir havuzda yönetilmeye başlanmıştır.

TBS’de hali hazırda uygulanan düzenleme ve denetleme yaklaşımı çerçevesinde, BDDK tarafından gerçekleştirilen denetimler sonucunda yüksek derecelendirme notu alan bankaların denetim aralığı daha uzun ve TMSF’ye ödedikleri prim tutarı daha az olmaktadır. Güncel durumda, Türkiye’de her bir gerçek kişi için garanti kapsamında bulunan mevduat ve katılım fonu garanti tutarı 100.000 TL’dir (TMSF, 2006: madde 4). 100.000 TL’yi aşan tutarlar, tüzel kişilere ait veya yurtdışındaki müşterilere ait mevduat ve katılım fonları ile bunlara isabet eden faiz ve kar payı reeskontları mevduat sigortacılığı kapsamında değildir. Sigorta tutarlarının hesaplanmasına ilişkin bir örneğe Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Sigorta Kapsamındaki Tutarlara İlişkin Örnek Hesaplama*

Müşteri Adı/Unvanı	A Mevduat Bankası	B Mevduat Bankası	C Katılım Bankası	Sigorta Kapsamındaki Tutar
Ali Çelik	30.000 TL	110.000 TL	20.000 EUR	230.000 TL (30.000+100.000+100.000)
Leyla Çelik	85.000 TL	80.000 TL	1000 Gr Altın	265.000 TL (85.000+80.000+100.000)
Mehmet Acar	120.000 TL	150.000 TL	505.000 TL	300.000 TL (100.000+100.000+100.000)
Başarı Dış Tic. A.Ş.	75.000 TL	100.000USD	150.000 TL	0 TL
Toplam	310.000 TL	890.000 TL	990.000 TL	795.000 TL

Kaynak: Yazarlar;

*1 Euro = 6 TL, 1 USD = 5,5 TL, 1 Gram Altın = 215 TL olarak dikkate alınmıştır.

Tablo 1'den görüleceği üzere, Ali Çelik ve eşi Leyla Çelik'in tasarruf mevduat sigortası hesaplanırken her bir şahıs ve banka için ayrı ayrı 100.000 TL'lik tutarlar dikkate alınmaktadır. Buna göre, Ali Çelik'in B Mevduat Bankası'ndaki 10.000 TL ve 20.000 Euro'nun TL'ye çevrilmesi sonucunda 100.000 TL sınırını aşan 20.000 TL'si mevduat sigortası kapsamı dışında kalmaktadır. Böylece, Ali Çelik'in mevduat sigortası tutarı 230.000 TL olarak hesaplanmaktadır. Leyla Çelik'e ait sigortalı mevduat/katılım fonu hesaplaması yapılırken eşinden bağımsız ve her bir banka nezdinde ayrı ayrı 100.000 TL'lik tutarlara bakılmaktadır. Buna göre, A Mevduat Bankası'ndaki 85.000 TL, B Mevduat Bankası'ndaki 80.000 TL ve C Katılım Bankası'ndaki 1000 gram altının karşılığı olan 215.000 TL'nin sadece 100.000 TL'si mevduat sigortası kapsamındadır. Böylece, Leyla Çelik'e ait mevduat sigortası tutarı 265.000 TL olarak hesaplanmaktadır. Benze şekilde, Mehmet Acar'a ait her üç bankadaki mevduat ve katılım fonu tutarlarının 100.000 TL'ye olan kısmı dikkate alınarak mevduat sigortası tutarı 300.000 TL olarak hesaplanmaktadır. Tüzel kişi olan Başarı Dış Ticaret A.Ş. ise düzenleme gereği mevduat ve katılım fonu garanti kapsamında dışında kalmaktadır. Sonuç olarak, toplamda 2.190.000 TL tutarında mevduat/katılım fonu bakiyesine karşılık bu tutarın sadece 795.000 TL'si garanti kapsamında yer almaktadır.

Dünya'da Mevduat Sigortacılığı

Dünya'da mevduat sigortacılığının yanı sıra bazı ülkelerde de faizsiz mevduat sigortacılığı uygulaması bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Sudan, Malezya, Katar, Endonezya, Ürdün ve Bahreyn ülke örnekleri ele alınarak faizsiz mevduat sigortacılığının uygulanabilirliği tartışılacaktır.

ABD'de 1800'lü ve 1900'lü yıllarda sık sık bankacılık krizleri yaşanmış ve bu süreçte birçok finansal kuruluş iflas etmiştir. ABD'de sadece 1921-1933 yılları arasında toplam 14.807 banka iflas etmiştir. İflas eden söz konusu bankaların ABD'de yer alan toplam bankacılık sektörüne oranı yıllık %5 seviyesinde olup oldukça yüksek bir oranı temsil etmektedir. Böyle bir ortamda, mevduat sigortasının bulunmaması tasarruf sahiplerinin paralarını bankalara emanet etmemesine ve bankalara hücumun artmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, ABD'de faaliyet gösteren mevduat bankalarındaki mevduatı sigortalamak amacıyla 1934 yılında Federal Mevduat Sigortası Kurumu (FDIC) kurulmuştur. Büyük Buhran'ın yaşandığı 1930-1933 yıllarında ABD'de her yıl ortalama 2.000 banka iflas ederken FDIC'nin kurulmasından sonra 1981 yılına kadar iflas eden banka sayısı ortalama yıllık 15'in altına düşmüştür (Mishkin ve Eakins, 2012: 426). ABD kaynaklı ortaya çıkan 2008 Mortgage Krizi'nden sonra FDIC'e ilişkin yürürlükteki düzenlemelerin gözden geçirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda,

sorunlu finansal kuruluşlara el koymak, onları birleştirmek, tasfiye etmek ve yeniden yapılandırmak hususlarında FDIC görevli ve yetkili kılınmıştır (Parasız, 2012: 186). ABD’de FDIC tarafından tasarruf sahiplerine sağlanan mevduat garantisi üst limiti 2018 yılı itibarıyla 250 bin ABD Doları (USD)’dir (Çetin, 2018: 20) (25.12.2018 itibari ile 1 USD: 5,30-TL).

Sudan’da bankacılık sektörünün tamamı faizsiz bankacılık ilkeleri doğrultusunda çalışmaktadır. Sudan’da Banka Mevduat Güvenlik Fonu, mevduatları sigortalamakla yükümlü kuruluştur. Bu fon, tekafül ilkeleri çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmektedir (Abdelhady, 2015: 99).

Malezya’da hem konvansiyonel hem de faizsiz bankacılık ilkelerine uygun mevduat sigortacılığı sistemi bulunmaktadır. Malezya’da Mevduat Sigorta Kurumu (PIDM), 2005 yılında kurulmuş olup mevduatları sigortalamakla yükümlü kuruluştur (Arshad, 2011: 5). Bu kurumun işlettiği faizsiz fonların, Damışma Kurullarının onaylayacağı faizsiz ürünlerde değerlendirilme şartlarını taşıması gerekmektedir (Abdelhady, 2015: 99). 2008 Mortgage Krizi ile birlikte Malezya Merkez Bankası denetimine tabi olan tüm bankalar için sınırsız mevduat güvencesi uygulaması getirilmiştir. Küresel krizin olumsuz etkilerini yitirmesi ile birlikte kademeli bir geçiş uygulanmış ve önce güvence tutarı 60 bin Malezya Ringiti seviyesine indirilmiş sonra kademeli bir artışla birlikte 250 bin Malezya Ringiti seviyesine çıkarılmıştır (07.12.2018 itibari ile 1 Ringit: 1,27 TL). Malezya’da uygulanan mevduat sigortacılığı yapısı incelendiğinde faizsiz bankaların ve konvansiyonel bankaların topladıkları fonların ayrıştırıldığı ve faizsiz bankaların sigorta fonlarının faizsiz bankacılık ilkelerine uygun olarak değerlendirildiği görülmektedir (World Bank ve IMF, 2013: 1-6).

Katar’da Merkez Bankası ve Finansal Düzenleyici Otorite, 2013 yılında mevduat sigortacılığı için risk odaklı mevduat ve faizsiz mevduat sigortacılığı sistemini hayata geçirmiştir (Abdelhady, 2015: 99). Endonezya’da Mevduat Sigorta Fonu, 2014 yılında faizsiz bankacılık ilkelerine ve Basel III düzenlemelerine uygun olmak kaydıyla faizsiz mevduat sigortasına ilişkin bir takım düzenlemeleri hayata geçirmiştir (Abdelhady, 2015: 99).

Ürdün’de, 2014 yılında faizsiz mevduat sigortasının uygulanmasına ilişkin yaklaşımlar adı altında düzenlemeler yapılmıştır. Ürdün’de faizsiz mevduat sigortacılığının toplam mevduat sigortası kapsamındaki tutara oranı %19 seviyesindedir (Abdelhady, 2015: 99).

Bahreyn’de, 2010 yılında Finansal Kuruluşlar Kanunu’nda düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme ile birlikte bireysel hak sahiplerinin konvansiyonel bankalardaki mevduat tutarları ve faizsiz finans kuruluşlarındaki sınırlandırılmamış yatırım hesapları 20 bin Bahreyn Dinarı’na kadar sigorta güvencesi kapsamına alınmıştır. Bahreyn uygulamasında konvansiyonel

bankalar ile İslami bankaların garanti kapsamında yatırdıkları primler için iki ayrı fon havuzu oluşturularak İslami bankalar için oluşturulan fon havuzu faizsiz bankacılık ilkelerine göre yönetilmektedir. Ayrıca bankalarda %10'dan fazla hissesi olan ortakların; bankaların iflasına yol açan üst yöneticilerin; kanun dışı, gizli veya şüpheli kazançlar elde edenlerin ve kimliği tam olarak belirlenemeyen kişilerin mevduatı ve katılım fonu garanti kapsamı dışında tutulmuştur (Central Bank of Bahrain, 2018) (07.12.2018 itibari ile 1 Bahreyn Dinarı: 14,07-TL).

LİTERATÜR TARAMASI

Katılım bankacılığında mevduat sigortacılığına ilişkin dünyada çeşitli çalışmalar bulunmasına karşın Türkiye'de bu alanda yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bununla birlikte literatürdeki çalışmalarda mevduat sigortacılığının çeşitli açılardan incelendiği görülmüştür. Söz konusu çalışmalardan bazılarında Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2: Literatürde Yer Alan Bazı Çalışmalar

Yazar	Yıl	Çalışmanın Odak Noktası	Sonuç
Taggard ve Jennings	1934	Etki	Mevduat sigortası, mevduatların güvenliği ile ilgili olarak kamuoyuna güvence sağlamak ve bankaların batması halinde panik olasılığını azaltmaktadır.
Diamond ve Dybvig	2000	Etki	Bankalara hücum, mevduat sigortacılığı aracılığıyla önlenbilir.
Demirgüç-Kunt ve Kane	2002	Etki	Banka faizleri kurlsız ve kurumsal çevre zayıf olduğunda, açık mevduat sigortası uygulamaları, bankacılık krizi olasılığını artırmaktadır.
Müslümov	2002	Etki	%100 mevduat sigortası bankacılık sektöründe ahlaki tehlikeye neden olmakta ve dolayısıyla ahlaki tehlikeye duyarlı olan bankaların performansı kötüleşmektedir.
Demirgüç-Kunt ve Kane	2003	Etki	Açık mevduat sigortası uygulamaları, mevduat sahiplerinin mevduatlarının bulunduğu bankaların riskliliğini izleme motivasyonlarını azaltmaktadır.

Yazar	Yıl	Çalışmanın Odak Noktası	Sonuç
Aras Müslümov ve	2004	Etki	Bankalara hücum edilmesini önlemek için uygulanan mevduat sigortacılığı para piyasasında ahlaki tehlikeye neden olmaktadır.
Gropp Vesala ve	2004	Etki	Mevduat sigortası, bankalar tarafından üstlenilen riski önemli ölçüde azaltmaktadır.
Müslümov	2005	Etki	Tam kapsamlı mevduat sigorta sistemi, piyasa disiplini mekanizmasının düzgün çalışmasını engellemekte ve bankaların aşırı risk almasına neden olmaktadır.
Sabourin	2007	Etki	Sınırsız güvence sağlanan mevduat sigortası sistemlerinde bankalara hücum edilmesi bazen önlenememektedir.
Maysami ve Sakellariou	2008	Etki	Açık mevduat sigortacılığı sistemini uygulayan ülkelerde bankacılık krizleri azalmaktadır.
Davis ve Obasi	2009	Etki	Karlılık ve varlık kalitesi ile olan ilişkileri aracılığıyla mevduat sigortası banka risklerini etkilemektedir.
Gilman	2009	Düzenleme	Gelişen küresel finansal sistemi korumak için uluslararası mevduat sigortacılığı gerekmektedir.
Yan vd.	2009	Düzenleme	Çin'de mevduat sigortacılığı sistemi, sadece küçük tasarruf sahiplerinin ve yatırımcıların korunması ile finansal kuruluşların piyasadan daha rahat çıkma işlevi görmektedir.
Chu	2011	Etki	Yüksek/limitsiz güvenceye kıyasla düşük mevduat sigortası kapsamı, bankalarda istikrarın sağlanmasında daha etkilidir.
Ngalawa vd.	2011	Etki	Mevduat sigortası banka iflasları ve kredi sıkışıklığı üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahiptir.
Quintanilla vd.	2011	Etki	Bankalar düşük risk üstlendiğinde mevduat sigorta fonu daha sağlıklı çalışmaktadır.

Yazar	Yıl	Çalışmanın Odak Noktası	Sonuç
Kartal	2012	Düzenleme	Kriz dönemlerinde mevduat sigortası düzenlemeleri (güvence miktarının artırılması, mevduat dışındaki yükümlülüklerle de güvence sağlanması vb.) değiştirilmektedir.
Mohieldin vd.	2012	Düzenleme	Mevduat sigortası ile sosyal adalete büyük önem veren İslam'ın temel ilkesi arasında bir yakınlaşma bulunmaktadır.
İslamoğlu ve Şanlı	2013	Etki	Mevduat sigortası, maliyet avantajı ve piyasada etkinliği bulunan bankalar lehine rekabeti bozucu etki yapmaktadır.
Micajkova	2013	Düzenleme	2008 küresel krizi sonrasında mevduat sigortası üst limitinin artırıldığı görülmektedir.
Demirgüç-Kunt vd.	2014	Düzenleme	2003 itibari ile 189 ülkenin 84'ü (%44), 2013 sonunda ise 112 ülke (%59) açık mevduat sigortacılığı uygulamaktadır. Bu oran küresel krizle birlikte artış göstermektedir.
Gündoğdu	2014	Düzenleme	Türkiye'de mevduat sigortacılığı sürekli olarak bir değişim durumu içindedir.
Kleftouri	2014	Düzenleme	Tasarruf sahiplerinin korunması açısından mevduat sigortası önemli bir ihtiyati bankacılık tedbiridir.
Gündoğdu	2015	Düzenleme	Erken tespit ve zamanında müdahale gibi gelişmekte olan ilkelere yönelik daha detaylı düzenlemeler yapılmalıdır.
Atanasova ve Li	2016	Etki	Riske dayalı bir prim sistemi ahlaki tehlikeyi azaltmaktadır.
Duramaz	2017	Düzenleme	Mevduat sigorta limitinin 100.000 TL'ye yükseltilmesi, bankacılık sektöründeki toplam mevduatı artırmıştır.
Hamisu Hassan ve	2017	Düzenleme	Mevduat sigortacılığının tasarımı ve bazı faaliyetlerinde faizsiz bankacılık ilkelerine göre ayarlama yapılmalıdır.

Kaynak: Yazarlar

Tablo 2’den görüleceği üzere, literatürde mevduat sigortacılığı ile ilgili yer alan çalışmalar topluca değerlendirildiğinde, ağırlıklı olarak mevduat bankalarındaki mevduatın sigortalanmasının ele alındığı, katılım bankalarındaki katılım fonunun sigortalanmasına ilişkin çalışmaların çok sınırlı olduğu, çalışmaların genellikle mevduat sigortasının etkileri üzerinde durduğu, bazı çalışmaların ise düzenleme bakış açısı ile mevduat sigortacılığını ele aldığı ortaya çıkmaktadır. Literatürde yer alan mevcut çalışmaların yanı sıra, faizsiz bankacılık ilkelerine uygun bir şekilde katılım bankalarındaki katılım fonunun sigortalanmasına ilişkin modellerin geliştirileceği çalışmaların yapılmasına ihtiyaç bulunduğu değerlendirilmektedir.

TÜRKİYE’DE MEVDUAT SİGORTACILIĞI YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE KATILIM FONU SİGORTACILIĞINA İLİŞKİN BİR MODEL ÖNERİSİ

Bazı olumsuz etkileri bulunmasına rağmen, mevduat sigortası uygulaması tasarruf sahiplerinin birikimlerinin korunması açısından faydalı bir araç olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde 135 ülkede mevduat sigortacılığı uygulanmaktadır (IADI, 2018). Türkiye’deki durum incelendiğinde ise çerçevesi BK ve TMSF tarafından yayınlanan bir Yönetmelik’le belirlenen açık mevduat sigortası uygulaması bulunmaktadır. Bununla birlikte, mevduat bankaları ile katılım bankaları aynı mevduat sigortası esaslarına tabidir.

Bu bölümde, faizsiz bankacılık ilkelerine uygun bir şekilde katılım fonunun sigortalanmasının nasıl yapılandırılması gerektiğine ilişkin bir model ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncelikle Türkiye’deki mevduat sigortasına ilişkin mevzuat çerçevesi ve TMSF uygulamaları incelenmiştir. Ardından Türkiye’deki mevcut mevduat sigortacılığı sistemi faizsiz bankacılık ilkeleri açısından değerlendirilerek katılım fonunun sigortalanmasına ilişkin bir model önerilmiş ve katılım fonu sigortacılığı açısından önemli hususlara değinilmiştir.

Türkiye’de Mevduat Sigortacılığına İlişkin Mevzuat Çerçevesi

2000 yılı öncesinde Türkiye’de yaklaşık 90 bankanın faaliyet göstermesine karşın bankacılık krizleri yaşanması, bazı bankaların faaliyet izinlerinin kaldırılması, bazı bankaların iradi tasfiyeye gitmesi ve bazı bankaların ise birleşmeye gitmesi sektörde konsolidasyon yaşanmasına neden olmuştur (Çetin, 2018: 137). Katılım bankacılığına bakıldığında ise İhlas Finans ve Asya Katılım Bankası’nın faaliyet izninin sonlandırıldığı görülmektedir. TBS’de yaşanan tüm bu olumsuzlukların giderilmesi ve tasarruf sahiplerinin

birikimlerinin korunması amacıyla mevduat sigortasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’de mevduat sigortası uygulaması bulunmakta olup, yapı ve uygulamaya ilişkin çerçeve BK ve TMSF tarafından yayımlanan Yönetmelik ile belirlenmiştir.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

Mevduat sigortasının mevzuat temeli ve genel çerçevesi BK ile oluşturulmuştur. Bu kapsamda, mevduat ve katılım fonunun sigortalanması ile sigorta kapsamı dışında kalan mevduat ve katılım fonu hakkında düzenlemeler yapılmıştır. BK’da, mevduatın ve katılım fonunun sigortalanması ile ilgili olarak “*Kredi kuruluşları (mevduat ve katılım bankaları) nezdindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonu, TMSF tarafından sigorta edilir. Kredi kuruluşları, nezdindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonunu, sigortaya tâbi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadır*” hükmü yer almaktadır (BK, 2005: madde 63). Bu madde, Türkiye’de mevduat sigortacılığı sisteminin temelini oluşturmaktadır. Diğer taraftan yine bu madde, Türkiye’deki mevduat ve katılım bankalarının mevduat sigortası sistemine tabi olduğunu, kalkınma ve yatırım bankalarının ise mevduat/katılım fonu toplamamaları dikkate alınarak bu sistemin dışında olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de mevduat sigortası uygulamasının zorunluluğuna ve bu kapsamda prim ödenmesine ilişkin düzenlemenin yanı sıra BK’da kapsam dışı mevduat ve katılım fonuna ilişkin de düzenleme yapılmıştır. Sigorta kapsamı dışında kalan mevduat ve katılım fonu başlıklı maddede “*kredi kuruluşunun hâkim ortakları ile bunların ana, baba, eş ve velâyet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar; kredi kuruluşunun yönetim veya müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcıları ile bunların ana, baba, eş ve velâyet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar; Türk Ceza Kanunu’nun 282. maddesindeki suçtan kaynaklanan malvarlığı değerleri kapsamına giren mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar; Kurul tarafından belirlenen diğer mevduat, katılım fonu ve hesaplar*” şeklinde sayılan tasarruf mevduatı ve katılım fonu hesapları mevduat sigortası kapsamı dışında tutulmuştur (BK, 2005: madde 64). Dolayısı ile BK’nın 63. maddesi sınırları içinde kalsa bile 64. madde kapsamına giren mevduat ve katılım fonu mevduat sigortası kapsamı dışında kalmaktadır.

Mevduat sigortacılığı açısından BK’da yer alan bir diğer düzenleme ise TMSF’nin kuruluşuna ilişkindir. “*...mevduatın ve katılım fonunun sigorta edilmesi... için kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve malî özerkliğe sahip TMSF kurulmuştur*” hükmüyle TMSF’nin kuruluşu ve hukuki statüsü düzenlenmiştir (BK, 2005: madde 111). BK’nın devam eden maddelerinde TMSF’ye ilişkin

diğer düzenlemelerle birlikte TMSF, Türkiye’de mevduat sigortacılığı sistemini yönetmekle yetkili ve sorumlu kuruluş olarak konumlandırılmıştır.

Mevduat ve Katılım Fonu Sigorta Yönetmeliği

Mevduat sigortasının mevzuat altyapısı, BK’da yer alan “Kredi kuruluşları (mevduat ve katılım bankaları) nezdindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonu, TMSF tarafından sigorta edilir. Kredi kuruluşları, nezdindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonunu, sigortaya tâbi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadır” hükmü ile oluşturulmuştur (BK, 2005: madde 63). Ayrıca BK’da “sigortaya tâbi olacak tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonunun kapsamı ve tutarı, TCMB, Kurul ve Hazine Müsteşarlığı’nın olumlu görüşü alınmak suretiyle TMSF Kurulu tarafından belirlenir. Risk esaslı sigorta priminin oranı, yıllık bazda sigortaya tâbi tasarruf mevduat ve katılım fonunun binde yirmisini aşamaz. Risk esaslı sigorta priminin tarifesi, tahsil zamanı, şekli ve diğer hususlar Kurul’un görüşü alınmak suretiyle TMSF Kurulu tarafından belirlenir” hükmü yer almakta olup buna ek olarak mevduat sigortası kapsamı dışındaki kalan tasarruf mevduatı ve katılım fonuna ilişkin düzenleme yapılmıştır. Söz konusu maddelerin yürütülmesini sağlamak üzere TMSF kurulmuş olup TMSF Türkiye’de mevduat sigortacılığı sistemini işletmektedir (BK, 2005: madde 63 ve 111).

Mevduat sigortacılığının genel çerçevesi BK ile belirlenmiş olmakla birlikte mevduat sigortacılığı sisteminin işleyişine ilişkin detayların yer aldığı ikincil düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, 2006 yılında TMSF tarafından Yönetmelik yayınlanmıştır.

Yönetmelik incelendiğinde 10 madde, 3 geçici madde ve 3 ekten oluştuğu görülmektedir. Yönetmelik’in birinci maddesinde amaç ve kapsam, ikinci maddesinde dayanak, üçüncü maddesinde tanımlar, dördüncü maddesinde sigortanın kapsam ve tutarı, beşinci maddesinde sigortaya tabi olmayan mevduat ve katılım fonu, altıncı maddesinde sigortalı mevduat veya katılım fonunun ödenmesi, yedinci maddesinde sigorta primlerinin hesaplanması, sekizinci maddesinde belgelerin gönderilmesi, dokuzuncu maddesinde sigorta primlerinin ödenmesi ve onuncu maddesinde ilan yükümlülüğü ele alınmaktadır.

Özeti yukarıda yer alan maddelerden önemli olanlar detaylı olarak incelendiğinde, mevduat sigortası ile kredi kuruluşları nezdinde bulunan tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonunun sigortalanmasının amaçlandığı (TMSF, 2006, madde 1); sigorta kapsamının 15.02.2013 tarihinden itibaren 100.000-TL olduğu (TMSF, 2006, madde 4); bazı mevduat ve katılım fonunun kapsam dışında bırakıldığı (TMSF, 2006, madde 5), sigorta

prim tutarlarının bankaların üç aylık finansal tabloları üzerinden yönetmeliğin eklerinde belirtilen açıklamalar dikkate alınarak hesaplanacağı (TMSF, 2006, madde 7); sigorta primlerinin bankaların finansal tabloları düzenlediği ilgili dönemi izleyen ikinci ayın son iş gününe kadar ödenmesi gerektiği (TMSF, 2006, madde 9); mevduat sigortasına ilişkin banka şubelerinde bir açıklamanın asılı olarak ilan edilmesi gerektiği (TMSF, 2006, madde 10) TMSF tarafından yapılan ikincil düzenlemede yer almaktadır. Ayrıca yönetmeliğin 1. ekinde mevduat sigortası primi hesaplamasına esas teşkil edecek risk faktörlerinin ağırlıkları ve risk puanları, 2. ekinde toplam risk puanlarına göre bankalarca ödenmesi gereken prim oranları, 3. ekinde ise risk faktörlerine ilişkin detaylara ve açıklamalara yer verilmiştir (TMSF, 2006, ek 1-2-3). Dolayısıyla, mevduat ve katılım bankaları, yönetmeliğin söz konusu maddelerini dikkate alarak mevduat sigortası primlerini hesaplamak ve belirlenen dönemlerde TMSF'ye ödemek durumundadırlar.

Türkiye’de TMSF Uygulamaları Açısından Mevduat Sigortacılığı

Türkiye’de mevduat sigortacılığına ilişkin mevzuat çerçevesi BK ve Yönetmelik ile belirlenmiştir. Bu nedenle, TMSF tarafından işletilen mevduat sigortacılığı sistemi, söz konusu mevzuat kapsamında yönetilmektedir.

Yönetmelik ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, mevduat sigorta sisteminin risk esaslı prim yaklaşımına dayalı bir şekilde kurgulandığı görülmektedir. Buna bağlı olarak, Risk faktörleri ve puanlarına Tablo 3’de yer verilmiştir (TMSF, 2006, ek 1).

Tablo 3: TMSF Risk Faktörleri ve Puanları Özet Tablosu

	Risk Faktörleri	Maksimum Puan
1	Sermaye Yeterliliği	25
1.1.	Sermaye Yeterliliği Oranları	20
1.2.	Varlık Sermaye Çarpanı	5
2.	Aktif Kalitesi	20
2.1.	Grup Kredileri Oranı	5
2.2.	Nakdi Kredi Yoğunlaşma Oranı	5
2.3.	Takipteki Krediler Oranı	5
2.4.	Ortalama Büyüme Oranı	5
3.	Karlılık	10
3.1.	Karlılık Oranı	5
3.2.	Etkinlik Oranı	5
4.	Likidite	10
4.1.	Mevduatın-Katılım Fonunun Ortalama Vadesi (Gün)	5
4.2.	Sigortalı Mevduat-Katılım Fonu Oranı	5
5	Diğer Risk Faktörleri	35
5.1.	BDDK'nın Derecelendirme Notu	30
5.2.	Diğer Bilgiler	5
Toplam Puan		100

Kaynak: TMSF, 2006: 6.

Tablo 3'den görüleceği üzere, risk puanlarının hesaplanmasında en önemli kalem %30 ağırlıkla BDDK denetimleri sonucunda bankalara verilen derecelendirme notudur. Sermaye yeterliliği oranları %20 ağırlıkla ikinci sırada gelmektedir. Varlık sermaye çarpanı ve grup krediler oranı gibi diğer risk faktörlerinin her biri ise %5 ağırlığa sahip bulunmaktadır. Bu ağırlıklar, Yönetmeliğin ekinde yer alan açıklamalar dikkate alınmak suretiyle hesaplanarak her bir banka bazında 100 puan üzerinden toplam puan hesaplanmaktadır. 100 puan üzerinden en fazla puan alan bankalar, daha düşük alan bankalara kıyasla daha az mevduat/katılım fonu sigortası primi ödemektedirler. Yönetmelik ekinde yer alan prim kategorileri ve prim oranları tablosu dikkate alınarak her bir bankanın ödeyeceği TMSF mevduat/katılım fonu sigortası primi belirlenir. Prim kategorileri ve prim oranlarına Tablo 4'de yer verilmiştir.

Tablo 4: TMSF Prim Kategorileri ve Prim Oranları Tablosu

Toplam Puan	Prim Kategorisi	Prim Oranı (On binde)
Toplam Puan \geq 80	A	11
Toplam Puan \geq 65	B	13
Toplam Puan \geq 50	C	15
Toplam Puan $<$ 50	D	19

Kaynak: TMSF, 2006: 7.

Tablo 4’den görüleceği üzere, toplam puanı 80 ve üzeri olan bankaların prim oranı on binde 11 olurken toplam puanı 50’den düşük olan bankaların prim oranı on binde 19 olmaktadır. Ayrıca, Tablo 3’de yer alan prim oranlarına, bankaların büyüklük faktörü dikkate alınarak bir prim eklenmesi söz konusudur. Yönetmeliğe göre büyüklük faktörü “*kredi kuruluşunun bilançosundaki aktif, gayrinakdi kredi ve yükümlülükler ile taahhütler (cayılabilir taahhütler hariç) toplamı*” şeklinde tanımlanmıştır. Büyüklük faktörü 120 milyar TL ve üzeri olan bankalar için on binde 2, büyüklük faktörü 50 milyar TL (dâhil) ile 120 milyar TL arası olan bankalar için on binde 1 oranında ilave prim uygulanmaktadır (TMSF, 2006, ek 2). Dolayısıyla, 120 milyar TL üzerinde büyüklüğe sahip ve 50’den düşük toplam puana sahip bir banka için prim oranı en fazla on binde 21 olabilecektir (on binde 19 + on binde 2).

Örnek olarak, aktif büyüklüğü 180 milyar TL olan ve bünyesinde 100 milyar TL katılım fonu bulunan bir katılım bankasının Yönetmelik kapsamındaki sigortaya tabi katılım fonununun 25 milyar TL ve toplam puanının 70 olduğu dikkate alındığında ödenmesi gereken sigorta primi Tablo 5’deki gibi hesaplanmaktadır.

Tablo 5: Örnek Mevduat Sigortası Prim Hesaplaması

Toplam Katılım Fonu Büyüklüğü	100 milyar TL
Sigortaya Tabi Katılım Fonu Büyüklüğü	25 milyar TL
Prim Oranı	On binde 15
Prim oranı (Toplam 70 puan için)	On binde 13
Büyüklük faktörü (180 milyar TL aktif toplam için)	On binde 2
Ödenecek Katılım Sigortası Primi	37,5 milyon TL

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5’de bir hesaplama örneğine yer verilen mevduat/katılım fonu

sigortası primi, finansal tabloların düzenlendiği ilgili dönemi izleyen ikinci ayın son iş gününe kadar Türk Lirası (TL), USD ve Euro cinsinden hesaplarla ilgili olarak kendi para cinsinden; kıymetli maden ve diğer döviz cinslerinden hesaplarla ilgili olarak USD cinsinden olmak üzere TCMB bünyesindeki TMSF hesabına yatırılmaktadır (TMSF, 2006: madde 9; TMSF, 2018b: 30).

Türkiye’de mevduat sigortacılığı sisteminde, bankalar Bankacılık Veri Transfer Sistemi üzerinden verileri raporlamaktadır. Bu kapsamda, hem mevduat bankaları ve hem de katılım bankaları üçer aylık dönemler sonunda solo bazda Mart, Haziran, Eylül, Aralık sonları itibarıyla bazı formları doldurarak BDDK’ya raporlama yapılmaktadır. Gerekli durumlarda söz konusu bilgiler ilgili kamu kuruluşlarıyla da paylaşılmaktadır. Yapılan denetimlerde sigorta risk primi ve risk tutarlarının doğru hesaplanıp hesaplanmadığına bakılmaktadır.

TMSF uygulamaları açısından mevduat sigortacılığı genel olarak değerlendirildiğinde, bankacılık mevzuatı çerçevesinde Türkiye’de açık mevduat sigortacılığı uygulamasının bulunduğu ve bu konuda TMSF tarafından bir yönetmelik ile oldukça detaylı düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir.

Türkiye’de Mevduat Sigortacılığının Faizsiz Bankacılık İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi

1990’lı ve 2000’li yıllarda dünyada yaşanan Enron, Worldcom ve Parmalat gibi büyük ölçekli şirket iflasları ve skandallar, tüm paydaşlar için kurumsal yönetimin önemini artmıştır. 2000’li yıllarda ABD’de ortaya çıkan birçok skandal bağımsız denetim, iç denetim, iç kontrol, denetim komitesi ve kurumsal yönetim gibi hususların sıkılaştırılmasını içeren Sarbanes-Oxley Yasası’nın 2002 yılında yayınlanması ile sonuçlanmıştır. Bu duruma paralel olarak dünyada da çeşitli düzenleme çabaları yapılmıştır. Tüm bu çalışmaların uyumlu hale getirilmesi amacıyla içerecek şekilde OECD tarafından 1999 yılına yayınlanmış olan kurumsal yönetim ilkeleri 2004 yılında güncellenmiştir. Bu bağlamda, OECD kurumsal yönetim ilkeleri dünyada benimsenmiş ve tavsiye kararları olarak hayata geçirilmiştir (Saraç, 2017: 171).

AAOIFI ve İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) gibi uluslararası kuruluşlar da kurumsal yönetim başta olmak üzere bankacılık, finans ve sigortacılık alanlarında pek çok ilke yayımlanmıştır. İslami finans kuruluşlarında kurumsal yönetim ilkeleri, İslami finans esasına göre uygun olarak çalışan kuruluşlarda danışma kurulu üyelerinin teşekkülü, banka denetçileri ve çalışanları için etik ilkeler ve İslami yönetim ilkelerine uyumluluk ilkeleri adı altında yayımlanmıştır. Sigortacılık alanında yapılan düzenlemeler ise tekafül ve

re-tekaful adı altında yayımlanmıştır (IFSB, 2018; TKBB, 2018).

Faizsiz finans kuruluşları için İslami mevduat sigortacılığı 2010 yılında dikkat çekmiş ve bu alanda çalışmalar başlatılmıştır. Faizsiz mevduat sigortacılığı kapsamında toplanan primlerin faiz, kumar, garar ve İslamiyet'in uygun görmeyeceği alanlarda değerlendirilmesi uygun (caiz) değildir. Bu nedenle, faizsiz mevduat sigortacılığı kapsamında toplanan primlerin, faizsiz bankacılık ilkelerine uygun bir şekilde ve danışma kurullarının onayladığı alanlarda değerlendirilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan, bankaların normal faaliyetlerinden kaynaklanan zararlar faizsiz mevduat sigortası kapsamında değildir. Nitekim faizsiz bankacılık kuruluşlarında tasarruf sahiplerine ödeme yapılabilmesi için bankanın faizsiz bankacılık ilkeleri çerçevesinde faaliyet gösterirken iflas etmiş olması şarttır (BIS, 2010: 4).

Faizsiz bankacılık faaliyetleri ekonomiler açısından önem taşıdığı, doğrudan ticareti finanse ettikleri, bankacılık sektörü içinde artan payı ve önemi dikkate alındığında, katılım bankaları, konvansiyonel bankalarının mevduat sigortasına benzer şekilde, bir katılım fonu sigortasına ihtiyaç duymaktadırlar. Katılım fonu sigortası tasarruf sahiplerinin İslami mevduatlarını koruyacak, herhangi bir sorun halinde tasarruf sahiplerinin katılım bankalarına hücum etmesini önleyecek, böylece ilk aşamada katılım bankası bazında devamında ise sistemik bir banka krizinin oluşmasına önleyecektir. Ayrıca katılım fonu sigortası, katılım fonunun konvansiyonel bankalara mevduat olarak akışını önleme işlevi de üstlenecektir (Arshad, 2011: 1; Hamisu ve Hassan, 2017: 18-19).

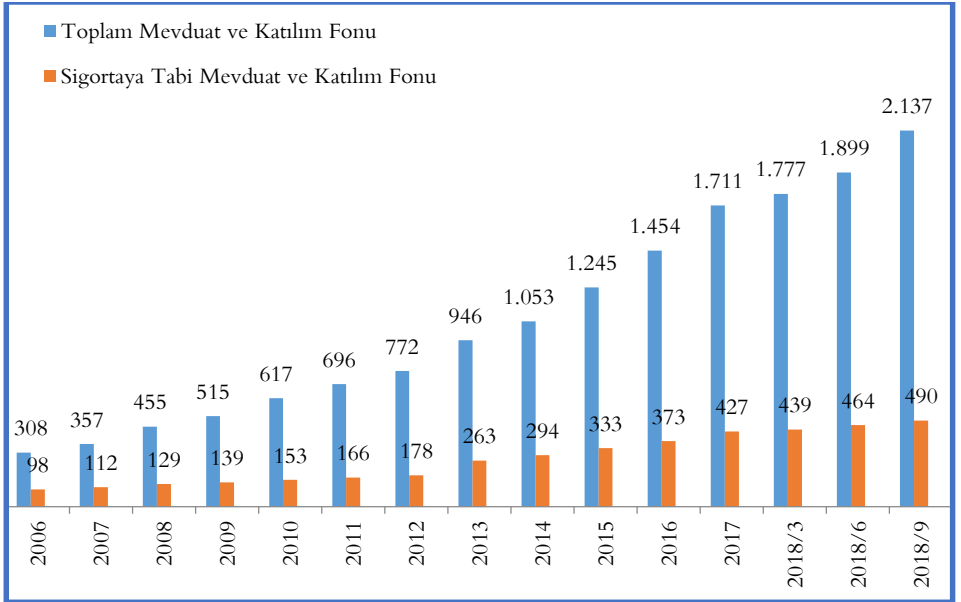
Katılım fonu sigortasında en önemli husus uygulanacak sisteminin faizsiz bankacılık ilkelerine uyumlu olması gerekliliğidir. Türkiye'deki mevduat sigortacılığı yapısı incelendiğinde, BK ile Yönetmelik'te konuya ilişkin düzenlemeler yapıldığı ancak mevduat bankaları ile katılım bankaları arasında bir farklılaştırma yapılmadığı, bu nedenle katılım bankalarının mevduat bankaları ile aynı mevduat çerçevesine tabi oldukları görülmektedir (TMSF, 2006: madde 1-3). Dolayısı ile Türkiye'de uygulanmakta olan yürürlükteki mevduat sigortacılığı yapısı faizsiz bankacılık ilkelerine tam olarak uygun değildir. Bu nedenle, katılım bankalarının mevduat bankalarından farklı işleyişleri ve kuruluş esasları dikkate alınmak suretiyle katılım fonunun sigortalanmasına yönelik olarak faizsiz bankacılık ilkeleri çerçevesinde bir yapı kurulmalıdır. Bu çalışmada katılım fonunun sigortalanmasına ilişkin yapının nasıl olması gerektiğine ilişkin bir model ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de Katılım Fonu Sigortacılığına İlişkin Bir Model Önerisi

Türkiye'de yıllar itibari ile mevduat ve katılım fonu sigortacılığına ilişkin gerçekleştirmelere Şekil 1'de yer verilmiştir.

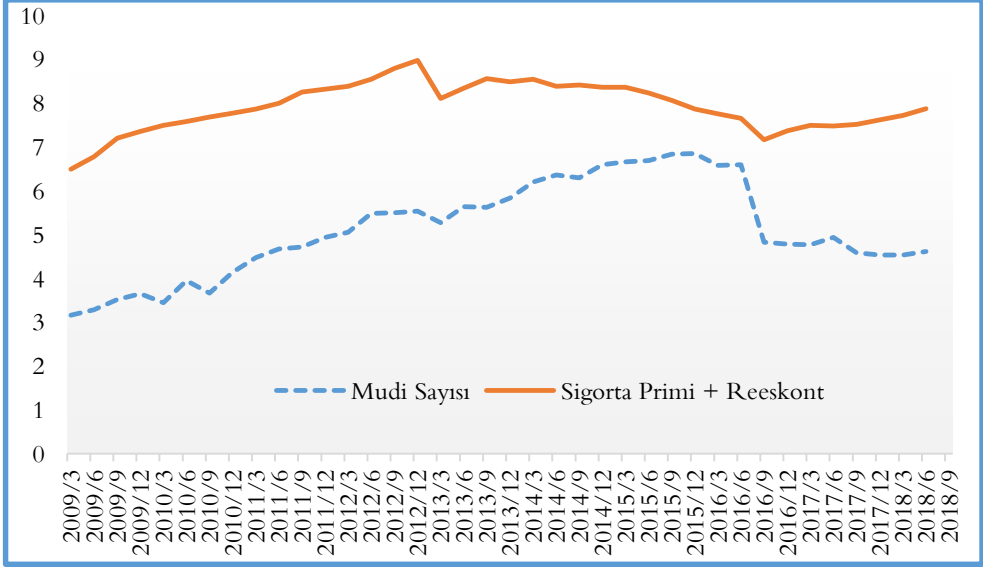
Şekil 1’den görüleceği üzere, 2006-2018 Eylül döneminde toplam mevduat ve katılım fonu büyüklüğü 2,1 trilyon TL seviyesine ulaşırken sigortaya tabi kısım ise 98 milyar TL seviyesinden 490 milyar TL seviyesine yükselmiştir. Toplam mevduat ve katılım fonu içindeki sigortaya tabi kısım ise %32 seviyesinden %23 seviyesine gerilemiştir. Dolayısıyla, bankacılık sektöründeki toplam mevduatın önemli bir kısmı mevduat sigortası dışında kalmaktadır.

Şekil 1: Toplam ve Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonu Büyüklükleri (Milyar TL)

Kaynak: TMSF, 2018b: 31; TMSF, 2018c: 7.

Şekil 2: Katılım Bankalarında Mudi Sayısı ve Sigorta Primine Esas Tutarlar

Kaynak: BDDK, TMSF.

2009/3-2018/9 arasındaki katılım bankalarının mudi sayısı ve sigorta primi ile reeskont tutarlarının sektör içindeki paylarının gelişimine Şekil 2’de yer verilmiştir.

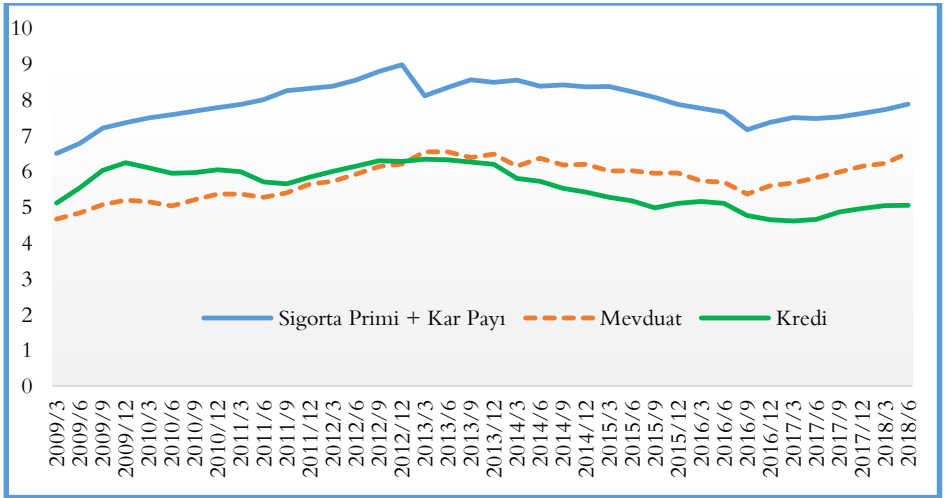
Şekil 2’den görüleceği üzere, 2009 yılında katılım bankalarının mudi sayısının sektöre göre %3,2 olmasına rağmen sigorta primi ve reeskont tutarlarının payı %6,5’a denk gelmektedir. Bu durumun gerekçesi üç şekilde açıklanabilmektedir. Birinci olarak, katılım fonlarının Yönetmelik gereği daha riskli değerlendirilmesi nedeniyle katılım bankaları daha yüksek risk primi hesaplamasına maruz kalmış olabilirler. Nitekim Yönetmelik uyarınca risk faktörleri kapsamında yer alan takibe dönüşüm oranı (TDO) 2018 Kasım itibarıyla mevduat bankalarında %3,55 seviyesindeyken katılım bankalarında %4,1 seviyesindedir. İkinci olarak, katılım bankalarının müşterilerinin gelir düzeyi mevduat bankalarının müşterilerine kıyasla daha düşük olduğundan katılım bankalarına para yatıran gerçek kişilerin mevduat sigortası kapsamına giren tutarları daha yüksek olmasıdır.

Bankalara 100.000 TL üzerinde para yatıran gerçek kişi mudilerin diğer tasarrufları garanti kapsamında bulunmadığından mevduat bankalarının mevduat oranları ile karşılaştırıldığında katılım bankalarında sigorta priminin daha yüksek olması beklenen bir durumdur. Üçüncü olarak, 2010 yılından sonra sigorta primi formunda yapılan değişiklikten kaynaklanmaktadır. Daha önce mevduat veya katılım bankalarında birden fazla hesabı bulunan müşteriler

mükerrer sayılabilmektedirken yapılan değişiklikten sonra müşteriler TC kimlik numarası izlenmeye başlanmış olup mükerrerlik sorunu giderilmiştir. 2016 Eylül döneminde görülen mudi sayısında ciddi düşüşün temel sebebi ise Kurul kararı ile Asya Katılım Bankası'nın faaliyet izninin kaldırılmasıdır (Çetin, 2018: 157). Sigorta priminde ciddi düşüş olmamasının nedeni ise Asya Katılım Bankası'nın TMSF bünyesindeki tasfiye edilmesi ve iki yeni katılım bankasının sisteme katılmasıdır.

Katılım bankalarına ait kredi, mevduat ve sigorta primi oranlarının sektör içindeki paylarının gelişimine Şekil 3'de yer verilmiştir.

Şekil 3: Katılım Bankalarının Mudi Sayısı ve Sigorta Primine Esas Tutarlar

Kaynak: BDDK, TMSF.

Şekil 3'de, 2012 Aralık dönemine kadar katılım bankalarının bankacılık sektöründeki kredi oranının mevduata göre daha yüksek olduğu ve 2013 yılından sonra mevduat ile kredi arasındaki makasın daha da açıldığı görülmektedir. Mevduat ile sigorta primi ve reeskont arasındaki makasın 2013'e kadar açıldığı, ancak sonraki yıllarda ve Asya Katılım Bankası'nın tasfiyesinden sonra aradaki makasın daraldığı görülmektedir. 2013 yılında %6,5 seviyelerine çıkan mevduat oranının Asya Katılım Bankası'nın tasfiye edilmesinden sonra, bu bankada yer alan katılım fonlarının hemen diğer katılım bankalarına yönelmediği ve bu oranın %5,5 seviyesine düştüğü görülmektedir. 2015 yılında Ziraat Katılım Bankası'nın, 2016 yılında Vakıf Katılım Bankası'nın, 2019 yılında Türkiye Emlak Katılım Bankası'nın kurulmasına ve devletin bu bankalara verdiği güçlü desteğe rağmen katılım bankalarındaki mevduat oranlarının sınırlı oranda arttığı ve kredi tarafında ise trendin yatay

seyrettiği görülmektedir.

Mevduat bankaları sigortaya tabi mevduat, katılım bankaları ise sigortaya tabi katılım fonu üzerinden detaylarına mevzuatta yer alan oranlar ve hesaplamalar yapılmak suretiyle TMSF'ye prim ödemektedirler. Bankaların TMSF'ye gerçekleştirdikleri prim ödemeleri incelendiğinde 2017 Mart döneminde 599 milyon TL, 2017 Haziran döneminde 618 milyon TL, 2017 Eylül döneminde 622 milyon TL, 2017 Aralık döneminde 641 milyon TL, 2018 Mart döneminde 665 milyon TL, 2018 Haziran döneminde ise 702,6 milyon TL prim ödediği görülmektedir (TMSF, 2018c: 8). 2018 Haziran döneminde bankalarca TMSF'ye yapılan 702,6 milyon TL'nin banka türleri bazında dağılımına Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6: 2018 Nisan-Mayıs-Haziran Dönemi TMSF Sigorta Prim Gelirleri Kırılımı

Banka Türü	Döviz Türü	Prim Matrahı	Sigorta Primi	% Pay
Mevduat	TL	302.357.197.327	458.904.457	92,8%
	USD	17.387.038.372	26.302.055	88,6%
	EUR	8.647.072.034	13.033.189	94,2%
Katılım	TL	23.524.094.637	35.419.258	7,2%
	USD	2.231.726.444	3.282.156	11,4%
	EUR	534.688.749	797.403	5,8%
Toplam	TL	325.881.291.964	494.323.715	-
	USD	19.618.764.816	29.584.211	-
	EUR	9.181.760.783	13.830.592	-
Genel Toplam	TL	464.104.397.015	702.677.805	-

Kaynak: TMSF, 2018c: 8.

Tablo 6'dan görüleceği üzere, sigortaya tabi mevduat ve katılım fonunun büyük kısmı mevduat bankalarında bulunmaktadır. Bu duruma paralel olarak, toplam sigorta priminin büyük kısmı da mevduat bankaları tarafından ödenmektedir. Söz konusu tabloda, katılım bankalarının payını daha net görebilmek için TMSF'nin 2018 Eylül dönemi ara dönem faaliyet raporunda yer aldığı üzere USD ve EUR rakamları 29.06.2018 tarihli TCMB döviz alış kurları ile TL'ye çevrilmiş olup özet sonuçlar Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7: 2018 Nisan-Mayıs-Haziran Dönemi TL Bazında TMSF Sigorta Prim Gelirleri Kırılımı

Banka Türü	Prim Matrahı	Sigorta Primi	Prim Matrahında % Pay	Sigorta Priminde % Pay
Mevduat	427.563.298.073,09	648.056.046,28	92,1%	92,2%
Katılım	36.541.098.936,34	54.621.758,88	7,9%	7,8%
Toplam	464.104.397.009,44	702.677.805,15	100,0%	100,0%

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 7'den görüleceği üzere, toplam sigortaya tabi mevduat ve katılım fonunun %92,1'i mevduat bankalarında, %7,9'u ise katılım bankalarında bulunmaktadır. Bu duruma paralel olarak, toplam sigorta primlerinin %92,2'si mevduat bankaları tarafından ödenirken %7,8'i ise katılım bankaları tarafından üstlenilmektedir. Söz konusu oranlar, katılım bankacılığı için 36,5 milyar TL prim matrahına ve 54,6 milyon TL prim büyüklüğüne denk gelmektedir.

Her 3 ayda bir katılım bankaları tarafından yaklaşık 54,6 milyon TL büyüklüğünde bir primin TMSF'ye ödendiği ve herhangi bir katılım bankasının tasfiye sürecinin başlaması halinde tasarruf sahiplerinin katılım fonlarının garanti kapsamındaki kısmının bu primlerden karşılanmak üzere TMSF tarafından değerlendirileceği dikkate alındığında, katılım bankaları tarafından ödenen söz konusu primlerin faizsiz bankacılık ilkelerine göre değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'deki mevduat sigortacılığı uygulamasında, TMSF tarafından toplanan sigorta primleri mevduat ve katılım bankaları şeklinde ayrıştırılmamaktadır (Finans Gündem, 2018). Diğer bir ifade ile Türkiye'de katılım fonu sigortası için katılım bankalarından tahsil edilen sigorta primleri salt faizsiz finansal araçlarda değerlendirilmemekte, bir kısmı devlet iç borçlanma senedi ve mevduat gibi faizli finansal araçlarda tutulmaktadır. Katılım bankaları tarafından katılım fonuna ilişkin TMSF'ye ödenen sigorta primleri faizsiz bankacılık ilkeleri çerçevesinde faizsiz ürünlerde değerlendirilmemektedir. Katılım bankalarının mevduat bankalarından farklı işleyiş ve kuruluş esaslarına dayalı kurulduğu dikkate alındığında, Türkiye'de uygulanan katılım fonu sigortasının faizsiz hale getirilmesi önem taşımaktadır. Dolayısı ile katılım bankalarının işleyiş ve kuruluş esasları ile tabi olduğu faizsiz bankacılık ilkeleri dikkate alınarak, katılım fonu sigortasına ilişkin mevcut uygulama ve yapının, mevduat sigortası yapısından farklılaştırılması gerekmektedir.

Katılım fonu sigortacılığının faizsiz hale getirilmesi için mevcut mevduat sigortacılığı sisteminin yeniden yapılandırılması önerilmektedir. İlk olarak,

mevduat bankalarından ve katılım bankalarından alınacak sigorta primleri ayrı havuzlarda toplanmalı ve birbirine karıştırılmamalıdır. İkinci olarak, toplanan katılım fonlarının İslami finans ilkeleri ile uyumlu alanlarda değerlendirilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir. Nitekim son yıllarda Türkiye Hazinesi tarafından kira sertifikası ve altına dayalı kira sertifikası ihraçları yapılmaktadır. İslami finansal piyasaların derinleşmesi açısından son derece yerinde olan bu uygulamanın desteklenmesi amacıyla toplanacak katılım bankalarından toplanan sigorta primlerinin önemli bir kısmının burada değerlendirilmesi son derece isabetli olacaktır. Diğer taraftan, gelire endeksli senet, katılım fonu, kıymetli maden hesapları vb. gibi faiz içermeyen ürünlerin kullanılması suretiyle çeşitlendirme yapılması uygun olacaktır. Böylece herhangi bir katılım bankasının faaliyet izninin sonlandırılması durumunda katılım fonu sigortası havuzundan yapılacak ödemelerde, tasarruflara faiz karışması önlenmiş olacaktır.

İslami finansal ekosistemin bir parçası olarak TMSF adına TCMB hesaplarında biriktirilen sigorta primleri ve TCMB'nin zorunlu karşılık uygulamaları nedeniyle söz konusu hesaplara ödenen ve faiz içeren herhangi bir getiri/nema olması durumunda, bunların da sistemden ayıklanması, TCMB tarafından söz konusu işlemlerinin dayanağının faizsiz hale getirilmesi gerekmektedir.

Genel hatlarına yukarıda yer verilen faizsiz bir katılım fonu sigorta yapısı kurulması için yürürlükteki BK ile Yönetmelik'te değişiklikler yapılmalıdır. Böylece, katılım bankacılığı açısından eksik ve sorunlu bir alan çözüme kavuşturulmuş ve Türkiye'de katılım bankacılığının gelişimine katkı sağlanmış olacaktır.

Türkiye'de Katılım Fonu Sigortacılığı İle İlgili Yapılması Önemli Hususlar

BK'da birçok detaylı düzenleme yer almaktadır. Bu kapsamda, düzenlenen hususlardan birisi de bankaların kuruluş şartlarıdır. Türkiye'de bir bankanın kurulabilmesi için kuruluş şartlarına sahip ortaklar tarafından en az 30 milyon TL nakdi sermaye konulmalıdır. Bu tutar kalkınma ve yatırım bankaları için 2/3 oranında uygulanmaktadır (BK, 2005: madde 7). Diğer taraftan, sermaye şartı son yıllarda BDDK tarafından 300 milyon USD olarak uygulanmaktadır (CNN Türk, 2018). Söz konusu düzenleme ve uygulama değerlendirildiğinde, bir bankanın kuruluşu için 30 milyon TL sermaye düşük, 300 milyon USD sermayenin ise yüksek olduğu ifade edilmektedir. Bu tutarın kalkınma ve yatırım bankalarının kuruluşunda 200 milyon USD olarak talep edilmesi nedeniyle bu alanda 2019 yılına gelinceye kadar 16 yıldır herhangi bir yeni oyuncunun yatırım yapmadığı görülmektedir. Kalkınma ve yatırım

bankalarının teşvik edilmesi bekleniyorsa yatırımcılar için daha düşük bir sermaye yükümlülüğü talep edilmelidir. Nitekim Türkiye’de son kurulan kalkınma ve yatırım bankası olan Golden Global Yatırım Bankası 150 milyon TL sermaye ile kuruluş izni almıştır.

Ayrıca BK’da kuruluş şartları ile ilişkili olarak sisteme giriş payı düzenlenmiştir. Bu düzenlemede “Kurucuları tarafından 7. maddede belirtilen asgarî sermayenin yüzde onu tutarındaki sisteme giriş payının en az dörtte birinin Fon hesabına yatırıldığına dair belgenin ibraz edilmesi” denilmek suretiyle banka kurucularının asgarî kuruluş sermaye tutarı olan 30 milyon TL’nin %10’una tekabül eden 3 milyon TL’yi sisteme giriş payı olarak TMSF’ye yatırımları gerektiği belirtilmiştir (BK, 2005: madde 10). Dolayısı ile her bir banka kuruluşunda 3 milyon TL’nin sisteme giriş payı olarak ödenmesi gerekmektedir.

BK uyarınca sisteme giriş payı olarak TMSF tarafından alınan tutar, aslında bankaların mevduat kabul etme izninin kaldırılması durumunda tasarruf (mevduat/katılım fonu) sahiplerinin birikimlerini geri ödemede kullanılmak üzere peşin alınan mevduat sigortası primi niteliğindedir. Dolayısı ile Türkiye’de mevduat sigortacılığı sistemi gözden geçirilirken sisteme giriş payına ilişkin yapının da dikkate alınması gerekmektedir. Bu kapsamda, BK’da yer alan sisteme giriş payının ve bununla bağlantılı olarak kuruluş sermaye şartının ihtiyaçlar ve gereklilikler dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda, kalkınma ve yatırım bankalarının mevduat veya katılım fonu toplamadığı ve dolayısıyla TMSF tarafından söz konusu bankalara herhangi bir mevduat güvencesi sağlanmadığı dikkate alındığında kalkınma ve yatırım bankalarının sisteme giriş payından muaf tutulmaları önerilmektedir. Böylece sektöre yeni kalkınma ve yatırım bankalarının girişinin önündeki fiili bir engel kaldırılmış olacaktır. Ek olarak, mevduat bankalarından farklı olarak katılım bankalarında kar taahhüdü bulunmadığı, tasarruf sahipleri ile kar-zarar ortaklığı yapıldığı ve esasında anapara garantisi dahi bulunmadığı dikkate alındığında katılım bankalarına uygulanan sisteme giriş payının da farklılaştırılması gerektiği düşünülmektedir. Örneğin, mevduat bankasına yatırılan 80.000 TL dönem sonunda tahakkuk edecek 5.000 TL faiziyle birlikte 85.000 TL olacak ve tamamı TMSF güvencesinde olacakken, katılım bankasına yatırılan aynı tutar için kar, zarar veya sıfır kar durumları söz konusu olabilecek, bu durumda ise yatırılan tutar olan 80.000 TL dahi azalabilecektir. Sonuç olarak, mevduat sigortacılığı açısından bakıldığında katılım bankalarından kaynaklanan riskin mevduat bankalarına kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, sisteme giriş payı katılım bankaları için mevduat bankalarına göre %25-%50 gibi daha düşük bir oranda uygulanabilir.

İkinci husus, detaylarına Tablo 2’de yer verilen risk faktörleri ve risk

puanları temelde 5 kategoriden oluşmakta olup bunun toplamda %50'si sermaye yeterliliği oranlarından ve BDDK'nın derecelendirme notundan oluşmaktadır. Bununla birlikte, uluslararası ve ulusal gelişmeler, TBS'nin güncel durumu, bileşimi ve finansal göstergeleri, bankacılık mevzuatında yürürlüğe konulan iyi uygulama rehberleri ve diğer düzenlemeler ile bu düzenlemelerin içerikleri göz önündeki bulundurulması sigorta priminin hesaplanmasına esas teşkil eden risk faktörleri, risk puanları, prim kategorileri ve prim oranları gözden geçirilmeli, bankaların büyüklüğü, türü, halka açıklık durumu ve kurumsal yönetim yapısı gibi hususları daha fazla ölçmeye olanak sağlayacak şekilde daha hassas hale getirilmelidir.

Üçüncü husus, mevcutta 3 aylık dönemler itibari ile sigortaya tabi mevduat/katılım fonu üzerinden alınan sigorta primlerinin, TCMB zorunlu karşılık uygulamasındaki yaklaşıma benzer şekilde, sadece ilgili dönemde gerçekleşen yükümlülük artışı temel alınarak tahsilat yapılması, yükümlülüklerde azalış gerçekleşmesi halinde ise fazla tutarın iade edilmesi önerilmektedir. Bu öneri kapsamında, mevcutta her bir prim kategorisi için uygulanan prim oranları gözden geçirilmek suretiyle güncellenebilir.

Dördüncü husus ise 2018 Eylül dönemi itibari ile sigortaya tabi mevduat ve katılım fonunun toplam mevduat ve katılım fonu içindeki payı %23 seviyesindedir. Bu oran, mevduat ve katılım fonunun büyük bir kısmının güvence dışında olduğunu göstermektedir. Ek olarak, güvence üst limiti en son 15.02.2013 tarihinde bu yana 100.000 TL olarak uygulanmaya devam etmektedir. Aradan geçen yaklaşık 6 yıllık süreçte güvence limitinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. TBS'nin gelişimi, ulaştığı finansal büyüklük, sigortaya tabi mevduat ve katılım fonunun toplam mevduat ve katılım fonuna oranının %23 seviyesinde olması dikkate alınarak, sigortalı mevduat ve katılım fonu büyüklüğünün artırılmasına katkı sağlamak üzere güvence üst limitinin artırılmasının değerlendirilmesi önerilmektedir.

SONUÇ

Türkiye'de katılım bankacılığı olarak adlandırılan İslami finans faaliyetleri, günümüzde bütün dünyada artan oranda ilgi görmektedir. Bu ilginin temelinde ise katılım bankalarının doğrudan üretim ve ticaret faaliyetlerini finanse etmesi yatmaktadır. Bu nedendir ki, nüfusu Müslüman ağırlıklı olsun ya da olmasın birçok ülkede İslami finans faaliyetlerini icra edecek kuruluşların kurulmasını ve bu alanın gelişmesini teşvik etmektedir. Bu kapsamda, ülkemizdeki katılım bankalarının payının artması için düzenleyici otoriteler tarafından çalışmalar yapılmaktadır.

Türkiye'de 1985 yılında Albaraka Türk'ün kurulmasıyla başlayan faizsiz

bankacılık, zaman içinde sektöre yeni girişler, çıkışlar ve dönüşümlerle birlikte günümüzde 5 katılım bankası ile faaliyet göstermeye devam etmektedir. TBS içinde katılım bankacılığının aktif payına bakıldığında ise 2019 Nisan itibarıyla %5,6 paya sahip oldukları görülmektedir. Artan ilgiye ve gösterilen çabaya karşın katılım bankacılığı 2023 yılında %15 sektör payı olan hedefe yaklaşımdan uzak görünmektedir. Bu durumun temelinde ise katılım bankacılığının mevduat bankacılığına kıyasla dezavantajlı duruma düşüren eksiklikler ve uygulamalar yer almaktadır. Söz konusu uygulamalardan birisi de mevduat sigortacılığıdır.

2005 yılı öncesinde katılım bankalarının (o tarihteki adıyla özel finans kurumlarının) sigorta primleri kendileri tarafından yönetilirken İhlas Finans vakası sonrasında ortaya çıkan ihtiyaca binaen 5411 sayılı BK ile birlikte söz konusu kurumlar katılım bankalarına dönüştürülmüş ve güvence fonu tasfiye edilerek katılım bankaları da TMSF güvence yapısına dâhil edilmiştir. Ancak bu noktada bankacılık sektörünün güvenliği ön planda tutulmuş ve ne yazık ki katılım fonlarının sigortalanmasına ilişkin olarak katılım bankalarının kuruluş ve işleyiş usul ve esasları dikkate alınarak bir sistem geliştirilmemiş, bu konuda gerekli düzenlemeler yapılmamıştır. Bu nedenledir ki katılım bankaları tarafından katılım fonunun sigortası için ödenen primler tıpkı mevduat bankaları tarafından mevduat sigortası için ödenen primler gibi muamele görmekte ve faizsiz bankacılık ilkelerine uygun değerlendirilmemektedir. Söz konusu yapı, ileride bir gün herhangi bir katılım bankasının tasfiye edilmesi halinde katılım fonu sahiplerine TMSF tarafından yapılacak ödemelerde tasarruf sahiplerinin dolaylı da olsa faiz almasına neden olacağından değiştirilmesi ve katılım bankacılığı ilkelerine uygun şekilde yapılandırılması zaruridir. Bu ihtiyaca binaen çalışmamızda katılım fonu sigortasının nasıl olması gerektiği ele alınmıştır.

Katılım fonu sigortacılığının katılım bankacılığı ilkelerine uygun hale getirilmesi için mevduat bankalarından ve katılım bankalarından alınacak sigorta primlerinin ayrı havuzlarda ve birbirine karıştırılmadan toplanması, katılım bankalarından toplanan sigorta primlerinin tamamının sukuk, gelire endeksli senet, katılım fonu, kıymetli maden hesapları vb. gibi faiz içermeyen ürünlerde değerlendirilmesi önerilmiştir. Ayrıca mevduat sigortacılığı uygulamasının kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiğinden önemli hususlar olarak bankaların asgari kuruluş sermayesi ve sisteme giriş payı; yürürlükte bulunan TMSF risk faktörleri, risk puanları, prim kategorileri ve prim oranları; yürürlükte bulunan prim tahsilat yapısı; güvence üst limiti gibi hususlar irdelenerek bu hususlarda da faizsiz katılım fonu sigortacılığı sistemini tamamlayıcı önerilerde bulunulmuştur.

Faizsiz bir katılım fonu sigorta yapısı kurulması için yürürlükteki BK ile

Yönetmelik'te gerekli değişikliklerin yapılması da önem taşımaktadır. Diğer taraftan konunun bankacılık sektörünün sıhhati açısından hassasiyet taşıyan bir konu olması nedeniyle özellikle düzenleyici ve denetleyici otoriteler başta olmak üzere ilgili ve yetkili merciler tarafından detaylı bir şekilde ele alınmasına ve tüm Türk finansal piyasalarına etkileri açısından kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu çalışmada yer verilen tüm önerilerin birlikte değerlendirilerek gerekli adımların atılması ve faizsiz bir katılım fonu sigortası yapısının kurgulanarak yürürlüğe konulması halinde, katılım bankacılığı açısından eksik olan ve sorun teşkil eden alanlardan biri daha çözüme kavuşturulmuş ve Türkiye'de katılım bankacılığının gelişimine katkı sağlanmış olacaktır. Böylece, Türkiye'de katılım bankacılığının gelişmesi ve %15 sektör hedefine doğru emin adımlarla ilerlemesine katkı sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdelhady, H. (2015). Deposit Insurance Frameworks for Islamic Banks: Design and Policy Considerations. *Journal of International Banking and Financial Law*, 99-102.
- Agusman, A., Monroe, G. S., Gasbarro, D. & Zumwalt, J. K. (2008). Accounting and Capital Market Measure of Risk: Evidence from Asian Banks During 1998-2003. *Journal of Banking and Finance*, 32(4), 480-488.
- Aras, G., & Müslümov, A. (2004). Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilgi ve Bankacılık Sistemi Üzerine Etkileri. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 19(222), 55-65.
- Arshad, M. K. H. (2011). Implementation of an Islamic Deposit Insurance System for the Islamic Financial Service Industry. *Fourth Islamic Financial Stability Forum*, 17, 1-11.
- Atanasova, C., & Li, M. (2016). Deposit Insurance Design and Credit Union Risk. <https://www.uvic.ca/iwfsas2016/assets/docs/Session2-Paper1-Li.pdf>, 02.12.2018
- Aysan, A. F., Disli, M., Duygun, M., & Öztürk, H. (2017). Islamic Banks, Deposit Insurance Reform, and Market Discipline: Evidence from a Natural Framework. *Journal of Financial Services Research*, 51(2), 257-282.
- Battal, A. (2007). *Bankacılık Kanunu Şerhi*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2. Basım.
- BIS. (2010). Deposit Insurance from the Shariah Perspective. IADI, Basel. [https://www.iadi.org/en/assets/File/Papers/Approved%20Research%20-%20Discussion%20Papers/DP-DI_From_Shariah_Perspective_\(Final\)_Sep2011_to_IADI.pdf](https://www.iadi.org/en/assets/File/Papers/Approved%20Research%20-%20Discussion%20Papers/DP-DI_From_Shariah_Perspective_(Final)_Sep2011_to_IADI.pdf), 16.12.2018.
- BDDK. (2006). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Tarafından Yapılacak Denetime İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. 22.07.2006 tarihli ve 26236 sayılı Resmi Gazete.
- BDDK. (2019). Bankalar. <http://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Bankalar/1>, 25.06.2019.
- Bankalar Kanunu. (1999). 4389 sayılı Bankalar Kanunu. 23.06.1999 tarihli ve 23734

- sayılı Resmi Gazete.
- BK. (2005). 5411 sayılı Bankacılık Kanunu. 01.11.2005 tarihli ve 25983 sayılı Resmi Gazete.
- Central Bank of Bahrain. (2018). Deposits & Unrestricted Investment Accounts Protection Scheme. https://www.cbb.gov.bh/page-p-deposit_protection_scheme.htm, 09.12.2018.
- Chu, K. H. (2011). Deposit Insurance and Banking Stability. *Cato Journal*, 31(1), 99-117.
- CNN Türk. (2018). Bank of China'da 300 Milyon Doları Türkiye'ye Getirdi. <https://www.cnnturk.com/ekonomi/turkiye/bank-of-chinada-300-milyon-dolarla-turkiyede>, 12.12.2018.
- Çetin, A. (2018). *Katılım ve Mevduat Bankalarının Piyasa Etkinliğinin Karşılaştırmalı Analizi ve Bir Uygulama*. TBB Yayınları, Yayın No: 329.
- Davis, E. P., & Obasi, U. (2009). Deposit Insurance Systems and Bank Risk. *Economics and Finance Working Paper Series*, Working Paper No. 09-26, 1-39.
- De Giuli, M. E., Maggi, M. A., & Paris, F. M. (2009). Deposit Guarantee Evaluation and Incentives Analysis in a Mutual Guarantee System. *Journal of Banking & Finance*, 33(6), 1058-1068.
- Demirgüç-Kunt, A., & Detragiache, E. (2002). Does Deposit Insurance Increase Banking System Stability? An Empirical Investigation. *Journal of Monetary Economics*, 49(7), 1373-1406.
- Demirgüç-Kunt, A., & Kane, E. J. (2003). Deposit Insurance: Handle with Care. *Central Bank of Chile Working Papers* No 227. <https://core.ac.uk/download/pdf/6642333.pdf>, 02.12.2018.
- Demirgüç-Kunt, A., Kane, E. J., & Laeven, L. (2014). Deposit Insurance Database. *World Bank Policy Research Working Paper*, WP/14/118.
- Diamond, D. W., & Dybvig, P. H. (2000). Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity. *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, 24(1), 14-23.
- Dinç, Y. (2015). Conversion from Shadow Banking to Regular Banking an Emperical Analysis. *The Macrotheme Review*, 8(4), 121-157.
- Döndüren, H. (2005). *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*. Erkam Yayınları, İstanbul
- Duramaz, S. (2017). Mevduat Sigortası Artışının Toplam Mevduata Etkisi: Türk Bankacılık Sistemi Örneği. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 355-367.
- Finans Gündem. (2018). İslami Bononun Getirisi Yüksek. <http://www.finansgundem.com/haber/islami-bononun-getirisi-yuksek/398000>, 20.12.2018.
- Gillman, M. (2009). International Deposit Insurance. *Economic Affairs*, 29(3), 103-104.
- Gropp, R., & Vesala, J. (2004). Deposit Insurance, Moral Hazard And Market Monitoring. *Working Paper Series*, No. 302.
- Gündoğdu, A. (2014). *Bankacılık Hukuku*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Gündoğdu, A. (2015). An Analysis on Deposit Insurance of Turkish Banking System by Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems. *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 2(3), 353-374.
- Gürbüz, Y. E. (2017). *Tekafül (Katılım) Sigorta Sistemi ve Teorisi*. Ensar Neşriyat.

- Hamisu, S., & Hassan, R. (2017). Depositors Protection Scheme: Appraisal of Islamic Banks Participation in Deposit insurance System. *Journal of Islamic Banking and Finance*, 5(1), 15-25.
- IADI. (2018). Deposit Insurance Surveys for 2018 as of Year End 2017. <https://www.iadi.org/en/core-principles-and-research/deposit-insurance-surveys>, 05.12.2018.
- IFSB. (2018). Published Standards. <https://www.ifsb.org/published.php>, 16.12.2018.
- İslamoğlu, M., & Şanlı, D. (2013). Mevduat Sigorta Sistemi ve Bankacılık Sektöründe Rekabet Üzerine Etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 271-290.
- Kartal, F. (2012). Dünyada Mevduat Sigortacılığı ve Türkiye Uygulaması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 107-136.
- Kartal, M.T., & Demir, C. H. (2017a). Türkiye’de Katılım Bankacılığının Sektör Payı Hedefi Üzerine Bir Analiz. *Route Educational & Social Science Journal*, 14(3), 33-58.
- Kartal, M.T., & Demir, C. H. (2017b). Türkiye’de Katılım Bankacılığında Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerine Satışı Üzerine Bir İnceleme ve Yöntem Önerileri. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 3(1), 89-115.
- Kartal, M.T., Çatıkkaş Ö., & Çoban Çelikdemir, N. (2018). Bankacılıkta Konsolide Güvence Yaklaşımı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(2), 347-374.
- Kleffouri, N. (2014). Meeting the Rationale of Deposit Protection System. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 22(4), 300-317.
- Maysamia, R. C., & Sakellariou, C. (2008). Financial Liberalization, Deposit Insurance and Bank Stability. *Applied Economics Letters*, 15, 743-747.
- Micajkova, V. (2015). Deposit Insurance in Times of Financial Crisis. *South-Eastern Europe Journal of Economics*, 11(2), 165-176.
- Mishkin, F., & Eakins, S. G. (2012), *Financial Markets & Institutions*. Pearson Education, Inc, Seventh Edition.
- Mohieldin, M., Iqbal, Z., Rostom, A., & Fu, X. (2012). The Role of Islamic Finance in Enhancing Financial Inclusion in Organization of Islamic Cooperation (OIC) Countries. *Islamic Economic Studies*, 20(2), 55-120. <http://doi.org/10.1596/1813-9450-5920>.
- Müslümov, A. (2002). Mevduat Sigorta Sistemi ve Ahlaki Tehlike: Türk Bankacılık Sektörü Örneği. *Banka, Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 39 (8), 37-54.
- Müslümov, A. (2005). Full Deposit Insurance and the Moral Hazard Problem: The Case of The Turkish Banking System. *Boğaziçi Journal*, 19 (1-2), 127-144.
- Ngalawa, H., Tchana, F. T., & Viegi, N. (2011). Banking Instability and Deposit Insurance: The Role of Moral Hazard. *Munich Personal RePEc Archive*. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/31329>.
- Quintanilla, B., Téllez J., & Wolfskill, L. A. (2011). Bank Risk Fundamentals and Regulatory Discipline in The Mexican Banking Sector. *Accounting & Taxation*, 3(2), 85-95.
- Parasız, İ. (2012). *Söyleşilerle Makro ve Mikro İktisat*. Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa.
- Sabourin, J. P. (2007). Finansal İstikrarı Sağlamada Mevduat Sigortacılığının

- Karşılaştığı Zorluklar. *IADI Bölgeler Arası Konferansı*, İstanbul.
- Saraç, M. (2017). *Finans Teorisini Yeniden Düşünmek*. İstanbul: İktisat Yayınları.
- Taggart, J.H., & Jennings, L. D. (2016). The Insurance of Bank Deposits Author. *Journal of Political Economy*, 42(4), 508–516.
- TKBB. (2018). *Faizsiz Finans Standartları*. Çeviren: Mehmet Odabaşı, İshak Emin Aktepe. TKBB Yayınları, Yayın No: 10, İstanbul.
- TKBB. (2019). Mukayeseli Tablolar. <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>, 25.06.2019.
- TMSF. (2006). Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları İle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik. 07.11.2006 tarihli ve 26339 sayılı Resmi Gazete.
- TMSF. (2018a). Sıkça Sorulan Sorular. <https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Mevduat/mevduat.sss>, 05.12.2018
- TMSF. (2018b). 2017 Faaliyet Raporu. <https://www.tmsf.org.tr/tr/Rapor/YillikRapor>, 15.12.2018.
- TMSF. (2018c). 2018 3. Çeyrek Faaliyet Raporu. <https://www.tmsf.org.tr/tr/Rapor/UcAylikRapor>, 15.12.2018.
- World Bank, & IMF. (2013), Financial Sector Assessment Program Malaysia. The World Bank & IMF. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/16025/792140WP0Malay0Box0377370B00Public0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 09.12.2018.
- Yan, H., & Huang, Y. (2008). Deposit Insurance and Banking Supervision in China: The Agenda Ahead. *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 33(3), 547-565.
- Zengin, S., & Yüksel, S. (2016). Likidite Riskini Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(29), 77-95.

DEPOSIT INSURANCE IN PARTICIPATION BANKING: A COMPREHENSIVE EXAMINATION UPON INTEREST-FREE PARTICIPATION FUND INSURANCE IN TURKEY AND MODEL PROPOSAL

Purpose

While Turkish banking sector has been continuing growth process since 2002, participation banking, which is a rising trend, also continues to grow. Share of participation banking assets in Turkish banking sector, which was 2.1% in 2002, has reached 5.6% as of 2019 April. Target market share of participation banking sector is announced as 15% until 2023 by governmental authorities and sector representatives in different platforms. Some precautions such as establishment of public participation banks have been taken in order to achieve this goal in recent times. However, all actions should be taken within the framework of participation banking ecosystem approach in order for growth of participation banking and increasing market share. Therefore, activities in Turkish participation banking must be formed according to sharia compliance principles from beginning of the processes to end of the processes.

One of the most important issues for protection of savings in banking is deposit insurance. According to current regulations only TL 100.000 is protected for real person deposit holders. However, deposit insurance mechanism in practice is not structured according to interest-free banking principles. Among other issues, this inappropriate structure is also one problematic area for or participation banking. Therefore, this study is prepared with the aim of examining deposit insurance practices in terms of participation banking in Turkey. The subject is examined from the perspectives of interest-free banking principles, practices of The Central Bank of the Republic of Turkey (CBRT) and practices of Saving Deposit Insurance Fund (SDIF).

Literature Review

There are a variety of studies regarding insurance of participation fund within the context of deposit insurance in the literature. As a general, it can be seen that although there are so much studies about the subject in the world, unfortunately there are limited studies in Turkish literature examining the subject.

When examining studies, it can be divided into two groups. The first group of the studies is associated with the regulation about deposit insurance. The second group of the studies is associated with the effects of regulations on deposit insurance systems and practices. In these studies, the results, which have been obtained by authors, vary from advantages and disadvantages of open

deposit system to changes in the system caused by crisis periods like 2009 global crisis. As a summary, it is possible to say that although there is a deep literature about deposit insurance in the world, there is still a need for new studies in Turkey due to fact that there are not enough studies examining deposit insurance framework and practices in the view of participation banking.

Discussions

The study examines deposit insurance framework and practices in the view of participation banks in Turkey. The base of the study is based on mainly interest-free banking principles. Also, the examination includes related areas such as practices of SDIF and CBRT which are two important institutions taking place in deposit insurance system in Turkey.

Conclusion

As a result of the study, it is determined that current framework regarding insurance of participation fund in Turkey is incompliant with interest-free banking principles. In this context, separation of premium pools of deposit banks and participation banks and investing insurance premiums paid by participation banks in sharia compliance financial instruments are recommended as proposals in the study. Also, changes of minimum capital amount demanded by Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA), changes of amount of entrance to the system for participation banks as well as development and investment banks, optimizing of risk factors which are used in the calculation of insurance premiums, updating the upper-limit of deposit and participation fund which is currently TL 100.000, and changes in the insurance premium collection structure of SDIF are the other recommendations proposed stated in the study.

In order for implementation proposed recommendations, some regulatory changes in Turkish legislation, such as Banking Law numbered 5411, and Charter on Deposits and Participation Funds Subject to Insurance and Premiums to be collected by published SDIF, should be made. With the implementation of the proposed recommendations, one of the problematic areas for participation banking, which can be though as a barrier to prevent growth of participation banking in Turkey, would be solved.

With implementation of all recommendations proposed in the study, deposit insurance practices in participation banking will be aligned with interest-free banking principles.

Solutions and Recommendations

Taking into consideration all advantages and disadvantages of deposit insurance system, it is recommended for Turkish regulatory authorities to

review and update the deposit insurance system in the view of participation banking in order to be compliant with the interest-free banking principles. For this aim, a working group consisting of representatives of BRSA, SDIF, CBRT, The Participation Banks Association of Turkey, and participation banks operating Turkey could be established in order to work intensively and deeply about the subject and proposed recommendations taking place in this study.

Future Research Directions

This paper aims to make a comprehensive evaluation about the insurance of participant fund. For this purpose, a conceptual examination is carried out based on the date of BRSA and SDIF in a broad perspective.

By emphasizing and developing important recommendations to restructure current regulatory framework in practice, it is believed that this study makes a significant contribution to the literature. On the other hand, it is also evaluated that new studies including or resulting new recommendations to insurance of participant fund would be beneficial.